

TAG UG/SAFON UWCH

TAG UG/SAFON UWCH CBAC CYMRAEG (IAITH GYNTAF)

ACHREDWYD GAN LYWODRAETH CYMRU

DEUNYDDIAU ASESU ENGHREIFFTOL

Addysgu o 2015

Nid yw'r cymhwyster hwn a reoleiddir gan Lywodraeth Cymru ar gael i ganolfannau yn Lloegr.

Cynnwys

Tudalen

PAPURAU CWESTIWN ENGHREIFFTIOL

Uned 1 – Arholiad Llafar – Y Ffilm a'r Ddrama a Llafaredd	5
Uned 2 – Asesiad Diarholiad – Tasgau Ysgrifenedig	13
Uned 3 – Papur Ysgrifenedig – Defnyddio Iaith, a Barddoniaeth	19
Uned 4 – Arholiad Llafar – Y Nofel a Llafaredd	23
Uned 5 – Papur Ysgrifenedig – Rhyddiaith yr Oesoedd Canol, Yr Hengerdd a'r Cywyddau	33
Uned 6 – Papur Ysgrifenedig – Gwerthfawrogi Llenyddiaeth a'r Gymraeg mewn Cyd-destun	37

CYNLLUNIAU MARCIO ENGHREIFFTIOL

Uned 1 – Arholiad Llafar – Y Ffilm a'r Ddrama a Llafaredd	41
Uned 2 – Asesiad Diarholiad – Tasgau Ysgrifenedig	45
Uned 3 – Papur Ysgrifenedig – Defnyddio Iaith, a Barddoniaeth	49
Uned 4 – Arholiad Llafar – Y Nofel a Llafaredd	63
Uned 5 – Papur Ysgrifenedig – Rhyddiaith yr Oesoedd Canol, Yr Hengerdd a'r Cywyddau	67
Uned 6 – Papur Ysgrifenedig – Gwerthfawrogi Llenyddiaeth a'r Gymraeg mewn Cyd-destun	79

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 1

Y FFILM A'R DDRAM A LLAFAREDD

(Arholiad Llafar)

NODIADAU I ATHRAWON A CHWESTIYNAU ENGHREIFFTIOL

(Tua 45 munud)

Y FFILM - HEDD WYN

Enghreifftiau o gwestiynau posibl gan gynnwys rhai awgrymiadau ar sut i ymateb iddynt.

1. Disgrifiwch berthynas Ellis â rhai o'r cymeriadau eraill.

Byddai disgwyl i'r ymgeiswyr drafod:

- *ei dad yn ei amddiffyn bob amser ac yn fodlon iddo gael amser i farddoni*
- *ei fam yn cuddio ei theimladau*
- *ei chwiorydd yn ei addoli*
- *Gruff a Moi yn deyrngar iawn iddo*
- *William Morris yn llwyddo i roi arweiniad iddo fel bardd*
- *Lizzi yn ceisio ennyn brwdfrydedd ynddo i fynd i ryfel*
- *Jini am ei gadw gartref er mwyn datblygu eu carwriaeth*
- *Mary Catherine yr athrawes ifanc yn ei addoli fel bardd*

2. Trafodwch ddylanwad y rhyfel ar Drawsffynydd.

Byddai disgwyl i'r ymgeiswyr drafod:

- *y milwyr yn y gwersyll ym Mron Aber*
- *y tensiwn rhyngddynt a rhai o'r trigolion yn y dafarn*
- *y cyfarfod recriwtio*
- *ymateb William Morris i'r araith recriwtio*
- *y tensiwn rhwng teuluoedd y bechgyn a aeth i ryfel a'r rhai nad aeth*
- *dylanwad colli hogiau Trawsfynydd ar y pentrefwyr*
- *dylanwad colli Hedd Wyn ar ei deulu*
- *strwythur y ffilm*

3. Awgrymiadau am gwestiynau eraill:

- *Beth yw pwysigrwydd y cymeriadau, Fred ac Owain yn y ffilm?*
- *Trafodwch y gwrthgyferbyniad rhwng bywyd yn Nhrawsfynydd a bywyd ar faes y gad.*
- *Manylwch ar y defnydd o symbolaeth yn y ffilm.*
- *Beth yw pwysigrwydd Arianrhod yn y ffilm?*
- *Ydy Ellis yn cynrychioli ei genhedlaeth yn ei safbwynt at ryfel?*
- *Trafodwch yn ofalus y cyfarfod recriwtio a'i bwysigrwydd.*
- *Sut ddarlun a gawn o'r milwyr ar faes y gad?*
- *Trafodwch y defnydd a wneir o'r gadair yn yr agoriad a'r clo.*
- *Trafodwch y defnydd o ôl fflachiadau.*

Cwestiynau mwy heriol:

- *Ydy William Morris yn un o gymeriadau pwysig y ffilm?*
- *Pa ddylanwad gafodd y gwersyll milwrol ar bentref Trawsfynydd?*
- *Beth yw pwysigrwydd sibrwd y farddoniaeth yn y ffilm?*
- *Trafodwch yr olygfa wrth i'r fam gyfarfod â'r swyddog recriwtio.*
- *Beth sy'n rhoi strwythur i'r ffilm?*
- *Rhowch enghreifftiau o gyfosod golygfeydd gwrthgyferbyniol.*

Awgrymiadau'n unig yw'r rhain. Wrth ateb rhaid cyfiawnhau barn â thystiolaeth o'r testun.

Y DDRAWA – SIWAN

Enghreifftiau o gwestiynau posibl gan gynnwys rhai awgrymiadau ar sut i ymateb iddynt.

1. Trafodwch gymeriad Siwan.

Byddai disgwyl i'r ymgeiswyr drafod materion megis:

- *y briodas a'r berthynas rhwng Siwan a'i gŵr*
- *ei phersonoliaeth, cryfder neu ddiffyg cryfder ei chymeriad a'i diffuantrwydd*
- *y berthynas rhyngddi a Gwilym Brewys*
- *ei magwraeth a'i chefnidir brenhinol*
- *ei huchelgais mewn bywyd*
- *pam y dymunai fod yn anffyddlon i Llywelyn*
- *oes ganddynt gydymdeimlad â Siwan*
- *y cyfarwyddiadau y byddent yn eu rhoi i actor wrth borteadu'r cymeriad ar lwyfan*

2. Trafodwch un o'r golygfeydd allweddol yn y ddrama gan gyfeirio at y ddeialog, y syniadaeth a'r themâu ac ystyried pwysigrwydd yr olygfa.

e.e. yr olygfa ar ddechrau'r ail act rhwng Alis a Siwan cyn i Gwilym gael ei grogi.

Byddai disgwyl i'r ymgeiswyr drafod:

- *yr hyn sydd yn digwydd yn yr olygfa*
- *sut y datblygir cymeriad Siwan*
- *y darlun a geir o Alis yn yr olygfa*
- *y berthynas rhwng Siwan ac Alis*
- *pam nad yw Alis yn datgelu eu bod yn codi crocbren i grogi Gwilym*
- *dylanwad bod mewn caethiwed ar Siwan*
- *ieithwedd yr olygfa*
- *y modd y llwyddir i greu tensiwn cyn y crogi*
- *y llinellau sy'n llawn eironi megis:*
"Mae'r gadwyn yn drom Alis, y ffasiwn Gymreig ar freichled; ...pwysau digofaint tywysog."
- *y syniad yn ymwneud â llwyfannu'r olygfa hon*

3. Awgrymiadau am gwestiynau eraill:

- *Trafodwch gefndir hanesyddol y ddrama.*
- *Pa olygfa yw'r uchafbwynt yn eich barn chi?*
- *Manylwch ar y themâu a amlygir yn y ddrama.*
- *Ymatebwch i linellau megis "Dwy blaned sy'n rhwym i'w cylchau; chlywan nhw mo'i gilydd fyth."*
- *Oes cyfiawnhad dros wneud i'r cymeriadau lefaru mewn barddoniaeth?*
- *Disgrifiwch y naws Ffrengig yn y llys.*
- *Disgrifiwch y synau ar ddiwedd yr act gyntaf sy'n awgrymu bod Llywelyn yn dychwelyd i'r llys.*
- *Trafodwch thema caethiwed.*
- *Ydy'r farddoniaeth yn ychwanegu at eich mwynhad wrth ddarllen y ddrama?*
- *Sut berthynas sydd rhwng Alis a Siwan?*

Cwestiynau mwy heriol

- *Pam y crogodd Llywelyn Gwilym?*
- *Beth fu dylanwad y crogi ar y briodas?*
- *Trafodwch y traddodiad Cymreig a gynrychiolir gan Llywelyn.*
- *Pa syniadaeth bwysig o eiddo Saunders Lewis sy'n cael ei chyflwyno yn y ddrama?*
- *Beth yw'r her fwyaf wrth lwyfannu'r ddrama hon?*

Awgrymiadau'n unig yw'r rhain. Wrth ateb rhaid cyfiawnhau barn â thystiolaeth o'r testun.

Y DDRAWA – Y TŴR

Enghreifftiau o gwestiynau posibl gan gynnwys rhai awgrymiadau ar sut i ymateb iddynt.

1. Trafodwch gymeriad y Llancly Gŵr.

Byddai disgwyl i'r ymgeiswyr drafod:

- *ei gefndir a'i berthynas â'i fam*
- *ei swildod yn yr act gyntaf a'i ofn*
- *ei awydd i lwyddo ac i gael dyrchafiad yn yr ail act waeth beth fo'r pris*
- *ei ddiota*
- *gwacter ei fywyd yn yr ail act a'r act olaf*
- *ei awydd i ddianc yn hytrach na wynebu'r problemau yn ei fywyd*
- *ei berthynas â'i wraig*

2. Trafodwch un o'r golygfeydd allweddol yn y ddrama gan gyfeirio at y ddeialog, y syniadaeth a'r themâu ac ystyried pwysigrwydd yr olygfa.

e.e. yr olygfa garu yn yr act gyntaf.

Byddai disgwyl i'r ymgeiswyr drafod:

- *ei ofn a'i ddiniweidrwydd ef*
- *ei bod hi'n llawer mwy profiadol*
- *ei hunanoldeb hi – awydd bodloni blys*
- *hi yn ei wawdio gan anwybyddu ei deimladau ef*
- *ef yn cyrraedd pen ei dennyn ac yn estyn clusten iddi – methu â chyfathrebu drwy eiriau*
- *absenoldeb cyd-ddymuno a chyd-ddyheu*

3. Awgrymiadau am gwestiynau eraill:

- *Manylwch ar ddatblygiad y ferch yn y ddrama.*
- *Trafodwch yr ofnau yn y ddrama.*
- *Trafodwch y gwrthdaro rhwng y ddau.*
- *Ai diffyg cyfathrebu yw prif thema'r ddrama?*
- *Trafodwch y rhagrith a'r twyll yn y ddrama.*
- *Manylwch ar y defnydd o symbolaeth yn y ddrama.*
- *Pa gymeriad yw'r mwyaf ansicr yn yr olygfa agoriadol?*
- *Sut ddarlun o fyd busnes a gawn?*
- *Er bod y cymeriadau yn heneiddio yr un ydyn nhw yn eu hanfod. Trafodwch.*
- *Beth yw pwrpas y tŵr yn y ddrama?*
- *Sut mae'r ddrama yn cloi?*

Cwestiynau mwy heriol:

- *Y presennol sy'n bwysig iddyn nhw, allan nhw ddim ystyried y dyfodol. Trafodwch.*
- *Pam mae'r gŵr yn fodlon ystyried dringo'r tŵr ar ei ben ei hun yn yr ail act?*
- *Pam maen nhw'n addurno'r grisiau yn yr act olaf?*
- *Ydych chi'n cytuno â'r modd mae'r dramodydd yn cloi'r ddrama?*
- *Trafodwch nodweddion Theatr yr Abswrd sy'n cael eu hamlygu yn y ddrama.*
- *Oes rhywbeth ar ben y tŵr ym marn y cymeriadau?*

Awgrymiadau'n unig yw'r rhain. Wrth ateb rhaid cyfiawnhau barn â thystiolaeth o'r testun.

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 2

ASESIAD DIARHOLIAD – TASGAU YSGRIFENEDIG

CANLLAWIAU I ATHRAWON

Dylid sicrhau nad yw'r un pwnc yn cael ei drafod yn nhasg 1 a thasg 2.

TASG UN – Ysgrifennu darn estynedig rhwng 1,000 a 2,000 o eiriau ar un o'r ffurfiau canlynol:

- stori fer
- pennod gyntaf nofel
- dyddiadur
- ymson
- cyfres o flogiau
- portread
- darn o hunangofiant
- sgript yn seiliedig ar stori fer ar gyfer llwyfan neu deledu neu radio
- erthygl olygyddol neu ysgrif i bapur newydd neu gylchgrawn
- adroddiad newyddiadurol.

Canllawiau

Stori Fer / Pennod Gyntaf Nofel / Dyddiadur / Ymson / Cyfres o Flogiau

- Mae angen gwreiddioldeb ac ymateb personol gan ddefnyddio strwythur pendant i'r gwaith er mwyn dal a chynnal diddordeb.
- Mae angen saernïo'r gwaith yn ofalus i sicrhau undod.
- Dylid dewis a dethol yr elfennau arwyddocaol yn y digwyddiad a'r profiad gan osgoi catalog llac o ddigwyddiadau.
- Mae'n bwysig amrywio patrymau brawddegol yr iaith.
- Yn naturiol gellir defnyddio iaith lafar, ond bydd y cynnwys yn dylanwadu ar ansawdd yr iaith.

Portread

- Y dasg yw creu darlun gweledol sydd yn cyfleu hanfod y cymeriad.
- Mae angen cyfleu nodweddion megis barn, rhagfarn, teimladau, ofnau, personoliaeth y gwrthrych h.y. y person cyflawn.
- Bydd angen dewis a dethol y nodweddion arwyddocaol mewn cymeriad gan osgoi elfennau rhy gyffredin.
- Rhaid osogi bywgraffiad.
- Mae'n bwysig amrywio patrymau brawddegol yr iaith.
- Yn naturiol gellir defnyddio iaith lafar, ond bydd y cynnwys yn dylanwadu ar gywair yr iaith.

Darn o Hunangofiant

- Byddai'n syniad cyfyngu'r gwaith i un digwyddiad neu gyfres o ddigwyddiadau cysylltiol.
- Mae angen dewis a dethol yr elfennau arwyddocaol yn y digwydd a'r profiad.
- Mae angen osgoi creu bywgraffiad.
- Mae'n bwysig amrywio patrymau brawddegol yr iaith.

Sgript yn seiliedig ar stori fer ar gyfer llwyfan neu deledu neu radio

- Mae angen gwreiddioldeb wrth fynd ati i ddehongli'r stori a chyfleu haenau personoliaeth, daliadau ac emosiynau.
- Disgwylir dilyniant cydlynol wrth gyflwyno golygfeydd.
- Dylid rhoi sylw i gyfarwyddiadau a thechnegau ffilmio os yw'n berthnasol.
- Disgwylir i'r cywair iaith amrywio rhwng cymeriadau a'i gilydd a rhwng y sgript a'r cyfarwyddiadau.
- Ni ddylid dewis stori sydd wedi ei sgriptio eisoes.
- Gellir defnyddio storïau o gyfrolau megis *20 Stori Fer Cyfrolau 1 a 2*.
- Dylid cyflwyno copi o'r stori fer a ddefnyddir gyda'r gwaith i'w safoni.

Erthygl Olygyddol / Ysgrif i bapur newydd neu gylchgrawn

- Dylai'r cynnwys fod yn gyfredol.
- Mae angen gwreiddioldeb ac ymateb personol gan ddefnyddio strwythur pendant i'r gwaith er mwyn dal a chynnal diddordeb.
- Disgwylir gweld barn neu deimladau amlwg.
- Mae angen saernïo'r gwaith yn ofalus i greu undod.
- Mae angen dealltwriaeth o gywair a chynulleidfa.
- Mae'n bwysig amrywio patrymau brawddegol.

Adroddiad Newyddiadurol

- Mae angen gwreiddioldeb ac ymateb personol gan ddefnyddio strwythur pendant i'r gwaith er mwyn dal a chynnal diddordeb.
- Dylid canolbwyntio ar un prif ddigwyddiad / syniad / thema.
- Bydd ymateb personol ymhlyg yn y gwaith.
- Mae angen saernïo'r cynnwys i greu cyfanwaith cydlynol.
- Mae angen dealltwriaeth o gywair a chynulleidfa.
- Mae'n bwysig amrywio patrymau brawddegol.

TASG DAU – Ymchwilio a Mynegi Barn ar Bwnc Llosg (Tasg dan Amodau Arbennig)

Llunio traethawd neu araith ysgrifenedig, addas i'w thraddodi, yn cyflwyno barn neu safbwynt, rhwng **1,000 a 2,000** o eiriau.

Yn y dasg hon disgwylir bod ymgeiswyr wedi ymchwilio i'r testun a ddewisir ganddynt a'u bod yn medru defnyddio ffynonellau a chroesgyfeirio rhyngddynt wrth fynegi barn ar y testun. Disgwylir eu bod yn medru pwysu a mesur safbwyntiau a dod i gasgliadau.

Araith

Bydd angen:

- pwyslais ar fynegi barn ac ymresymu'n rymus er mwyn argyhoeddi'r darllenwyr neu'r gwrandawyr
- agoriad sy'n hoelio sylw, pwyntiau pendant yng nghorff yr araith mewn arddull fachog a diweddglo grymus
- penderfynu pwy yw'r gynulleidfa'n elfen bwysig, a dylid amrywio arddull a chynnwys yr erthygl yn ôl y gynulleidfa
- ystyried cyfarch y gynulleidfa a defnyddio technegau rhethregol araith
- amrywio patrymau brawddegol

Traethawd

Bydd angen:

- cyflwyno barn a safbwynt
- cyflwyno tystiolaeth i gadarnhau'r safbwynt
- cyflwyno'r gwaith yn glir a threfnus
- dewis a dethol y perthnasol
- bod yn dreiddgar a chynhwysfawr
- amrywio patrymau brawddegol

Canllawiau Asesu Diarholiad

Dylai pob uned o waith gynnwys **rhwng 1000 a 2000** o eiriau.

Argymhellir cwblhau tasg 1 nas gwneir dan amodau arbennig ar brosesydd geiriau.

Tasg dan amodau arbennig (Tasg 2)

Dylid caniatáu **dwyr awr** ar gyfer cwblhau'r dasg a wneir dan amodau arbennig. Dylid sicrhau bod safon y tasgau a osodir yn gymesur. "Amodau arbennig" yw amodau tebyg i rai arholiad cyffredin. Ni chaiff ymgeiswyr ymgynghori â'i gilydd. Caniateir mwy o amser i ddisgyblion â chanddynt anghenion arbennig. Dylid rhoi rhybudd o wythnos i ymgeiswyr cyn iddynt gyflawni'r dasg dan amodau arbennig. Caniateir defnyddio geiriadur neu ddeunydd pwrpasol e.e. pwyntiau bwled byr sy'n cynnwys ystadegau, ffeithiau, enghreifftiau a dyfyniadau perthnasol wrth gyflawni'r dasg. Ni roddir caniatâd i ymgeiswyr fynd â deunydd cyflawn wedi ei baratoi i mewn i'r asesiad dan amodau arbennig.

Caiff pob darn o waith ei farcio pan gyflwynir ef i'r athro/athrawes yn ystod y cwrs. **Ni ddylai ymgeisydd ailysgrifennu tasg ffolio na'i chywiro wedi i'r athro/athrawes ei chywiro h.y. ni ddylid ar unrhyw gyfrif roi marc am waith fydd wedi'i gywiro mewn drafftiau cynt.** Dylai'r athro/athrawes adael ei gywiriadau a'i sylwadau a gyfeiriwyd at yr ymgeisydd ar dasgau.

Cyn cyflwyno'r marciau dylai athrawon adolygu'r marciau a ddyfarnwyd i sicrhau bod cyfanswm y marciau yn adlewyrchu'n deg y safon am y tasgau i gyd. Os oes anghysondebau dylai'r athro/athrawes gynnwys nodyn o eglurhad.

Ar gyfer y tasgau a gyflwynir dylid nodi'r canlynol:

- dyddiad y cyflwynwyd y dasg
- unrhyw nodiadau / sylwadau perthnasol i'r safonwr megis:
 - sut y cafodd y dasg ei chyflawni
 - yr hyn a roddwyd fel symbyliad gwreiddiol
 - unrhyw ragbaratoi ar ran yr ymgeisydd ei hun
 - unrhyw gymorth / arweiniad gan yr athro / athrawes
- ar gyfer tasg 2, dylid nodi unrhyw ddeunydd cyfeiriol / ffynonellau a ddefnyddiwyd.

Safoni a Chymedroli

Os oes mwy nag un grŵp dysgu rhaid sicrhau bod safoni mewnol yn digwydd fel bod safonau'n gyson ar draws y grwpiau dysgu.

Er mwyn sicrhau bod asesiadau yn cael eu safoni'n deg, clustnodir cymedrolwr allanol i'r ganolfan gan CBAC. Anfonir sampl o waith asesu diartholiad y ganolfan at y cymedrolwr ar ddechrau tymor yr haf. Dewisir y sampl gan CBAC ar ôl i'r ganolfan gyflwyno'r marciau ar-lein. Caiff pob canolfan adborth manwl yn dilyn y cymedroli.

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 3

DEFNYDDIO IAITH, A BARDDONIAETH

(Papur Ysgrifenedig)

**CWESTIYNAU ENGHREIFFTIOL
(2 awr)**

DEUNYDDIAU YCHWANEGOL

Yn ogystal â'r papur hwn, bydd angen llyfryn ateb 12 tudalen arnoch chi.

CYFARWYDDIADAU I YMGEISWYR

Defnyddiwch inc neu feiro du.

Atebwch y **ddau** gwestiwn.

Ysgrifennwch eich atebion yn y llyfryn ateb a ddarperir.

Pan fo gofyn i chi fynegi barn neu safbwynt dylech roi eich rhesymau drostynt a chyfeirio at farn eraill lle bo'n briodol.

Bydd y marcio yn ystyried ansawdd eich iaith a'ch mynegiant yn eich atebion.

Awgrymir eich bod yn treulio 45 munud ar Adran A ac 1 awr 15 munud ar Adran B.

Dylech dreulio 15 munud yn cynllunio eich traethawd yn Adran B.

Ni chaniateir defnyddio copïau o'r farddoniaeth a astudiwyd na geiriaduron yn yr arholiad hwn.

GWYBODAETH I YMGEISWYR

Dangosir nifer y marciau sydd ar gael mewn cromfachau ar ddiwedd pob cwestiwn neu ran o gwestiwn.

Adran A

Defnyddio iaith

1. Atebwch **bob** rhan o'r adran hon. Cewch eich gwobrwyo am greu brawddegau sy'n ieithyddol gywir.
- (a) Defnyddiwch y canlynol mewn brawddegau gwreiddiol, **un** ymhob brawddeg, i ddangos yn eglur eu hystyron a'u defnydd: [8]

sonnir
wrthynt hwy
ysgrifennaf
y gwyddai

- (b) Darllenwch y darn isod ac atebwch gwestiynau (i), (ii) a iii).

Lle gwell i dreulio penwythnos gyda'r teulu nag yng Ngwersyll yr Urdd Llangrannog? Dyma wyliau perffaith cystal â gwyliau dros y môr a phawb yn siarad Cymraeg. **Cewch** fwynhau ymlacio a chael gwefr wrth wneud amrywiaeth o weithgareddau gyda chymorth y swyddogion. Gellir profi prydfwerthwch yr ardal leol **pan** fo hi ar ei gorau a cherdded y llwybr arfordirol. Dewch i fwynhau cwmnïaeth teuluoedd eraill o Gymru benbaladr. Gobeithio...

- (i) Edrychwch ar y geiriau sydd mewn print trwm ac eglurwch yn llawn y rheswm pam mae'r gair sydd yn dilyn ymhob achos wedi'i dreiglo. [3]
- (ii) Chwiliwch am enghreifftiau o'r canlynol: ansoddair cymharol gradd gyfartal, berf amheronol amser presennol, berfenw. [3]
- (iii) Gorffennwch y frawddeg olaf sy'n dechrau â'r gair 'Gobeithio' drwy ychwanegu cymal enwol addas. [1]
- (iv) Nodwch beth yw'r gwahaniaeth rhwng y **berfau** yn y ddwy frawddeg ganlynol:
- (i) Darllenaf *Golwg* bob wythnos.
Darllenaf *Golwg* yr wythnos nesaf. [1]
- (v) Cysylltwch y brawddegau canlynol gan greu un frawddeg heb ddefnyddio'r cysylltair 'a'.
- (i) Hwylodd y llong o'r harbwr yn gynnar yn y bore. Yr oedd wedi cael ei thrwsio. [2]
- (vi) Mae **dau** wall yn y frawddeg isod. **Lluniwch dair colofn**: yn y gyntaf nodwch y camgymeriad, yn yr ail cywirwch ef, ac yn y drydedd nodwch eich rheswm dros gywiro.
- Mae'n dogfen ddeallus a chaiff myfyrwyr fudd mawr ohono. [4]

- (vii) Ail ysgrifennwch y paragraff a ganlyn gan **amrywio'r brawddegau**.
Gallwch uno brawddegau, os dymunwch. Cewch ddechrau un
frawddeg yn unig â'r ferf '*Mae*' / '*Y mae*'.

Mae ein tŷ ni wedi'i godi ar graig. Mae'r graig honno'n edrych dros y môr.
Mae'r môr hwnnw'n las gan amlaf, ond weithiau y mae'n rhychau gwynion.
Mae'n rhychau gwynion pan fydd hi'n chwythu. Mae golwg ffyrnig arno'r adeg
honno, a golwg lonydd arno pan fo'n las. [3]

[25]

ADRAN B

Barddoniaeth

2. Ysgrifennwch draethawd ar **un** o'r canlynol.

Wrth ateb, dylech gofio:

- *defnyddio nifer digonol o gerddi (o leiaf dair cerdd) wrth ymateb i ofynion y cwestiwn*
- *dadansoddi arddull*
- *cymharu gweithiau'r beirdd lle bo'n briodol*
- *defnyddio termau beirniadaeth lenyddol a dyfyniadau*

Naill ai

- (a) Mae Cymru a'r iaith Gymraeg wedi ysbrydoli cerddi beirdd ar hyd y blynyddoedd. **Trafodwch a chymharwch** sut y llwydda Waldo Williams, Gerallt Lloyd Owen a Myrddin ap Dafydd i gyfleu eu **gweledigaeth am Gymru a'r Gymraeg**. Dylech gyfeirio at **gynnwys** y cerddi a'u **harddull**.

[40]

Neu

- (b) **Mynegi'r ymdeimlad dwfn o berthyn** a wna nifer o feirdd yn eu cerddi, boed hynny i ddarn o dir neu gymdeithas. **Trafodwch a chymharwch arwyddocâd** yr ymdeimlad yma o berthyn a gawn yng ngwaith y beirdd gan gyfeirio at y cerddi '**Moelni**', '**Y Meirwon**' ac '**Yma y mae fy lle**'. Dylech gyfeirio at **gynnwys** y cerddi, **agwedd** y beirdd a'u **harddull**.

[40]

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 4

Y NOFEL A LLAFAREDD

(Arholiad Llafar)

NODIADAU I ATHRAWON A CHWESTIYNAU ENGHREIFFTIOL

(Tua 45 munud)

Y NOFELAU

Enghreifftiau o gwestiynau posibl gan gynnwys rhai awgrymiadau ar sut i ymateb iddynt.

Un Nos Ola Leuad

1. Dadansoddwch berthynas y fam â'r bachgen:

- cefndir y ddau - y bachgen heb dad a thlodi'r teulu
- nai'rwydd a diniweidrwydd y bachgen
- agosatrwydd y ddau wrth rannu gwely
- stad meddwl y fam yn gwaethygu wrth i'r nofel ddatblygu
- y bachgen yn gweld ei gweithredoedd yn ddoniol
- ei fam yn y seilam a dylanwad hyn arno
- dylanwad colli ei fam arno

Cwestiwn Synoptig

Ydych chi wedi darllen am berthynas debyg mewn gwaith llenyddol arall?

2. Ai'r tlodi yn y gymdeithas sy'n gyfrifol am y problemau a ddarlunnir yn y nofel?

- cefndir y cyfnod
- darlunio'r tlodi gan gyfeirio'n benodol at olygfeydd
- tlodi'n arwain at broblemau megis goryfed
- y gymdeithas yn manteisio ar wendidau ei gilydd megis y camddefnydd o ryw
- cymdeithas ddifreintiedig a phobl heb werthoedd yn amlwg ynddi
- y straen o fyw mewn cymdeithas efallai'n arwain at hunanladdiad a gwallgofrwydd
- enghreifftiau hefyd o'r tlodi yn arwain at gynorthwyo ei gilydd

Cwestiwn Synoptig

Ydych chi wedi darllen gwaith llenor neu fardd arall sy'n darlunio cymdeithas dlawd? Ydy'r ymdriniaeth yn wahanol?

3. Awgrymiadau am gwestiynau eraill:

- Disgrifiwch ddylanwad y Rhyfel Mawr ar y pentref.
- Pa mor bwysig yw crefydd yn y gymdeithas?
- Dadansoddwch berthynas y bachgen â Huw a Moi.
- Pam y llofruddiwyd Jini Bach Pencae?
- Ydy'r ffaith mai llif ymwybod y prif gymeriad a gawn yn y nofel yn dylanwadu arni?
- Dadansoddwch y gwrthdaro yn y gymdeithas.
- Ydy'r ffaith nad yw'r digwyddiadau yn dilyn trefn amseryddol yn ychwanegu at y nofel?
- Oes angen y Salmau?
- Cymharwch iaith y Salmau â'r iaith a ddefnyddia'r awdur yng ngweddill y nofel.
- Pa ddefnydd a wna'r awdur o'r elfen chwedlonol a'r mytholegol yn y nofel?
- Ai hunangofiant yr awdur yw'r nofel?
- Sut mae absenoldeb y tad yn dylanwadu ar y nofel?
- Pa dystiolaeth sydd ei bod yn ardal dlawd?
- Disgrifiwch bwysigrwydd yr olygfa hel llus.
- Disgrifiwch yr elfen o hiwmor yn y nofel.

Cwestiynau mwy heriol:

- *Unigrwydd llethol ac anallu'r bachgen i gyfathrebu. Ydy hyn yn ddarlun teg o'r bachgen?*
- *Gweld nid dadansoddi mae'r bachgen. Ydych chi'n cytuno?*
- *Trafodwch bwysigrwydd Brenhines yr Wyddfa.*
- *Sut mae'r awdur yn manteisio ar y ffaith nad yw'r nofel yn dilyn trefn amser?*

Cwestiwn Synoptig

Mae gwrthdaro'n amlwg yn y nofel. Pa waith llenyddol arall sydd yn dod â gwrthdaro'n fyw i'ch cof?

Awgrymiadau'n unig yw'r rhain. Wrth ateb rhaid cyfiawnhau barn â thystiolaeth o'r testun.

Dan Gadarn Goncrit**1. Dadansoddwch berthynas Maldwyn Taflun Lewis â'i wraig Toni.**

- *Darlithydd yn Adran Astudiaethau Celtaidd Caerefydd sydd “yn lico bod ar y Teledu... a ti'n lico arian”, yn ôl Toni.*
- *Disgrifia Sylvia ef fel, “Hen greadur diog, blonegog. Dim gwaith yn ei groen e”.*
- *Gŵr canol oed bolïog yn hoff o yrru ceir cyflym fel yr Alfa Romeo 3.0 V6 a gwrando ar ganeuon Frank Sinatra wrth yrru.*
- *Mynd at Lois a chael mwynhad rhywiol wrth gael ei chwipio ganddi. Cuddio'r ymweliadau hyn drwy dwyllo'i wraig ei fod yn siarad â changen o Ferched y Wawr.*
- *Ei ail briodas yw ei briodas â Toni a cheir awgrym arall nad yw hi'n briodas hapus gan ei fod wedi cael perthynas ag un o'i fyfyrwyr ymchwil.*
- *Mae eu priodas yn amlwg ar chwâl oherwydd cawn wybod nad yw hi'n hoffi cael ei choffleidio ganddo a phan geisia mae'n ymryddhau o'i freichiau. Mae'r ffaith iddo ladd y ferch ar y ffordd a bod rhaid iddo guddio hynny rhagddi yn creu mwy o dyndra.*
- *Ei wraig Antonia neu Toni wedi dysgu Cymraeg ac yn gwneud gorymdrech i Gymreigio pob term. Gan nad oes pleser i'w gael yn y briodas mae Toni'n troi fwy-fwy at y botel Fodca am gysur ac mae'n hiraethu ar ôl ei chath Cleo fel petai'n ferch iddi.*

2. Pa awgrymiadau a geir yn y nofel o'r anfadwaith sy'n digwydd y tu ôl i'r llenni yn 52 Stryd Wellington?

- *Ceir cyfeiriadau awgrymog at yr ardd: “o gwmpas y greigfa mae na ysgerbydau blodau...” yn ôl Mama Loshin. Wrth chwarae gêm gyda'i wraig yn yr ardd mae Pwdin Mawr yn ei dewis fel yr un peth y byddai'n ei gadw am fod cymaint wedi ei guddio yno wrth gwrs. Hefyd cawn ddisgrifiad yn yr ardd o “rhes o slabiau hirsgwar o goncrit tua chwe throedfedd wrth ddwy a hanner.”*
“Bydd yr ardd yn goncrit i gyd cyn bo hir Mama Loshin a be nawn ni wedyn?”
- *Dywedir bod ystafell Pwdin Mawr yn estyniad o'i gartref ac yn “gyfadran o'u caer yn erbyn y byd”.*
- *Wrth ddychwelyd adre a gweld yr arwydd 'no vacancies' gwyddai Pwdin Mawr fod noson o hwyl yn ei ddisgwyl. Ar ôl cael ymwelydd ceir sawl cyfeiriad bod “lot o waiff da Mama Loshin i'w neud. Gwaiff clirio lan ar ôl yr holl hwyl neithiwr.”*
- *Er nad ydyn nhw'n gefnog, mae Tanwen a'r gyrrwr tacsï yn cyfeirio at y ffaith eu bod yn afresymol o hael. Cafodd ef unwaith hanner canpunt.*
- *Dro ar ôl tro cyfeirir at bethau a oedd yn eiddo i westeion a fu'n aros yno: y ci – “ei gael ar ôl un o'r gwesteion wnaethon ni”; oriawr Mickey Mouse “roedd Patrick yn ei gwisgo pan ddaeth i'r tŷ” ac mae cyfeiriadau eraill at y ffaith ei fod yn dwli ar Mickey Mouse ac at y wats; y tlws/perl a wisga Mama Loshin - perl y ferch a deithiai ar y trên gydag Alys.*

3. Awgrymiadau am gwestiynau eraill:

- *Sut ddarlun a gawn o'r gymdeithas yn Aberdyddgu?*
- *Ydych chi'n cytuno ag arbrawf Mared i guddio'r ddwy efaill a'u gwarchod rhag y gymdeithas?*
- *Pa ofnau sydd yn poeni'r gwahanol gymeriadau yn y nofel?*
- *Oes gormod o gymeriadau eithafol a gwahanol yn y nofel?*
- *Disgrifiwch fywyd y cymeriadau tlawd yn y nofel.*
- *Dadansoddwch yr elfen o ragrith a welir yn amlwg iawn yn y nofel.*
- *Dadansoddwch yr elfen o ddychan a gawn yn y nofel.*
- *Disgrifiwch y gwrthdaro yn y nofel a'r tyndra rhwng cymeriadau.*
- *Ydy'r awdur yn amrywio ei iaith a'i arddull yn y nofel?*
- *Pam mae Mared yn cuddio'r merched rhag y gymdeithas?*
- *Disgrifiwch y berthynas rhwng Alys a Tanwen.*
- *Mae'r awdur yn defnyddio cymariaethau a throsiadau eithafol. Trafodwch.*

Cwestiynau mwy heriol:

- *Ai ei gydwybod sy'n dinistrio bywyd Maldwyn?*
- *Beth yw pwysigrwydd cynnwys darlithoedd Maldwyn yn y nofel?*
- *Rhith ac nid realiti yw llawer o'r golygfeydd. Trafodwch.*
- *Ai clytwaith o wahanol fathau o arddull ac ieithwedd a gawn yn y nofel?*
- *Ai darlun o gymdeithas lygredig sydd yn y nofel?*

Cwestiwn Synoptig

Ydych chi wedi darllen am briodas arall mewn trafferthion tebyg i berthynas Maldwyn Taflun Lewis â'i wraig Toni?

Awgrymiadau'n unig yw'r rhain. Wrth ateb rhaid cyfiawnhau barn â thystiolaeth.

Martha, Jac a Sianco

1. Dadansoddwch berthynas Martha a Sianco.

- *brawd a chwaer sydd wedi colli eu mam*
- *Sianco yn ddiniwed ac yn agos iawn i'w gi Bob sy'n cuddio dan ei siwmpwr*
- *all Sianco ddim byw ar ei ben ei hunan a rhaid iddo dderbyn arweiniad Martha a rhaid iddo gael cysur a sicrwydd ei chwaer*
- *Martha fel ei brawd Jac wedi ei chlymu wrth y ffarm oherwydd amodau'r ewyllys*
- *Martha felly'n gwrthod cynnig Gwynfor i'w briodi a symud ato i fyw*

Cwestiwn Synoptig

Ydych chi wedi darllen am berthynas debyg mewn gwaith llenyddol arall?

2. Disgrifiwch eu ffordd o fyw.

- *y teulu wedi eu clymu i'r ffarm*
- *prin fod Sianco'n gadael y clos*
- *Jac ar ôl dechrau perthynas â Jiwdi yn mynd yn amlach i'r pentref ac yn ymweld â'r dafarn*
- *prin fod Martha'n gadael y ffarm heblaw am fynd i'r dref i siopa*
- *Gwynfor yn galw i weld Martha bob nos Wener, fawr o neb arall yn galw*
- *dim cyfeiriad o gwbl atyn nhw'n mynd allan i gymdeithasu mewn unrhyw fath o gymdeithas nac hyd yn oed i'r capel/eglwys*
- *byw bywyd syml, meudwyaid ar eu ffarm*

3. Awgrymiadau am gwestiynau eraill:

- *Dadansoddwch berthynas Marged a Jac / Sianco a Jac.*
- *Ai cymeriad arwynebol yw Judy?*
- *Trafodwch brif themâu'r nofel.*
- *Trafodwch y symbolau sydd yn y nofel.*
- *Ydy'r diwedd glo'n anochel?*
- *Dadansoddwch dafodiaith Dyffryn Aeron.*
- *Ydy'r nofel yn awgrymu bod bywyd yn gallu bod yn greulon?*
- *Trafodwch ddefnydd yr awdures o fyd natur gan ei ddefnyddio i gyfleu teimladau a sefyllfa cymeriad.*
- *Beth yw rôl crefydd yn y nofel?*
- *Ydy'r nofel yn darlunio creulondeb byd natur?*
- *Oes deuoliaeth ym mywyd Jac?*
- *Pa olygfa sy'n dangos orau y gwrthdaro rhwng Jac a Martha?*

Cwestiynau mwy heriol:

- *Pa ddylanwad gafodd y ffaith iddi gael ei threisio ar Marged?*
- *Ai perthynas gnawdol yn unig oedd rhwng Judy a Jac?*
- *Pa mor bwysig yw'r golygfeydd sydd wedi eu gosod yng Nghae Marged?*
- *Ydy caethiwed yn thema bwysig?*
- *Trafodwch yr amwysedd sydd yn y nofel.*

Cwestiwn Synoptig

Ydych chi wedi darllen gwaith llenor neu fardd arall sy'n darlunio cymdeithas debyg? Ydy'r ymdriniaeth yn wahanol?

Awgrymiadau'n unig yw'r rhain. Wrth ateb rhaid cyfiawnhau barn â thystiolaeth.

Blasu**1. “Rwyf ti’n union fel Jennie,” yw geiriau Elen Nain Pegi. Pa mor wir yw hyn?**

- *Cefndir: Roedd rhwyg teuluol rhwng Jennie a’i rhieni Siôn ac Elen Puw felly doedd Pegi ddim yn eu hadnabod yn blentyn ond daeth i’w haddoli wrth gael ei magu ganddyn nhw.*
- *O ran pryd a gwedd roedd y ddwy yn debyg iawn i’w gilydd: “plaen gyda gwefusau tenau a gên fach wan a llygaid fel craig ... yr un llais a’r un dull babiaidd o blethu ei gwallt llipa o amgylch ei bysedd.”*
- *Yn blentyn, y fam yn llwgu ei merch a’r penllanw oedd gweini cawl iddi ac ynddo lygoden Ffrengig fawr.*
- *Fel ei mam roedd rhyw ddyfnder yn llygaid Pegi ... rhyw dywyllwch yno a chysgodion rhywbeth yn ei gwedd.*
- *Pan ddychwelodd ei mam o Ysbyty Dinbych dylanwadodd gorfod byw gyda hi yn fawr ar Pegi. “Ar ôl deufis roedd hi’n welw, ar ôl chwe mis roedd ei gwallt yn garpiau seimllyd, a’i hwyneb yn felyn llwydaidd wrth iddi golli pob llawenydd.” Tyfon nhw i gasáu ei gilydd ac felly mewn tawelwch roedden nhw’n byw.*
- *Drwgdybiai Jennie ei merch o siarad amdani wrth ymweld â’i thad a’i mam yn Nhyddyn Sgwarnog a dychmygai nhw’n ffurfio rhegfeydd a geiriau pigog fel “bitsh” a “gast hunanol”.*
- *Ysai y fam am ddychwelyd i Ddinbych fel y gallai dderbyn cyffuriau i feddalur atgofion a’r emosiynau. Dechreuodd Jennie leisio ei meddyliau mewn geiriau creulon wrth ei merch, ond fyddai Pegi byth yn ateb yn ôl.*
- *Wrth i Jennie baratoi crempog i’w mam gwylltiodd ei mam, codi’r bowlen a’i thaflu yn erbyn y wal ... “wyt ti’n meddwl mod i eisie bwyta’r cachu yma ...?”*
- *Roedd Jennie yn ymwybodol o’i salwch: “Taswn i’n medru tynnu’r darn bach o ’mhen sy’n sâl... mae o’n lledaenu fel cancr...”*
- *Penllanw hyn oll fu’r weithred o’i llofruddio ac wedi hynny bu ei chydwybod yn poeni Pegi.*
- *Wedi symud i fyw at ei nain a’i thaid byddai’n llofwcio’r bowlen o bwdin barlys, yn bwyta brecwast mawr cyn dwyn tomatos Gwynfor Daniels yn y pentref gan ei bod yn llwgu eto ac angen ail frechwast.*
- *Felly, roedd problem bwyta ganddi ers yn blentyn. Ond o ganlyniad i’w pherthynas a’i mam ailymddangosodd problemau bwyta Pegi wedi iddi briodi. Gwelodd ei mab hi’n “sglaffio a gwthio siocled i’w cheg mor gyflym nes ei bod bron â thagu”.*
- *Bu cyfnodau ar yr aelwyd pan na fyddai’n canu a byddai ei mab Huw yn ymwybodol iawn o’r tawelwch fel y tawelwch a ddioddefodd Pegi yn ei chartref wrth fyw gyda’i mam.*
- *Ei chydwybod yn amlwg yn poeni Pegi. Yr hyn wnaeth ei hachub hi rhag dadfeilio fel ei mam oedd dyfodiad Jonathan. Roedd hi fel ei mam yn ymwybodol o’i salwch a cheisiodd wrth heneiddio reoli’r salwch hwn drwy fynd ar wyliau i Bwllheli.*

2. Disgrifiwch fywyd ym mhentref Llanegryn adeg plentyndod Pegi a'r newidiadau a fu.

- *Pentref cymdogol Cymraeg a phawb yn adnabod ei gilydd yn y tridegau.*
- *Siop yn y pentref a'r siopwr yn ddyn blin crintachlyd. Newidiodd hyn pan ddaeth ei fab, Francis Phyllip i redeg y siop. Yn ddiweddarach gwrthododd Huw y mab ymuno â'i dad yn y busnes ond yn y ganrif newydd trodd Jonathan y siop yn gaffi gan adlewyrchu'r newid ym mhatrwm siopa ardaloedd gwledig.*
- *Yn y cyfnod cynnar adeg plentyndod Pegi roedd teuluoedd mawr tlawd fel teulu Helen Lôn Bach a chanddi naw o blant a'i gŵr yn gwario ei arian yn y dafarn leol, y Corbett Arms. Y plant yn "gythreuliaid bach" yn ôl Gwynfor Daniels.*
- *Mai Davies yn coginio ac yn cynnig ffrwyth ei gwaith i dlodion yr ardal fel Mrs Ffrancon Braich y Glyn a Miss Delia Tŷ Pen. Drwy goginio y gwnaeth Mai ddygydd â cholli ei gŵr. At Mai y trodd Pegi pan gyrhaeddodd ben ei thennyn wrth fyw gyda'i mam a hithau ond yn saith oed.*
- *Wrth i'r meddyg alw i weld Pegi, sylweddolai y byddai'r "pentref yn ferw o sibrydion erbyn y bore".*
- *Pwysigrwydd y gweinidog, Jac Vaughan. Ato ef y trodd Mai Davies am gyngor ac arweiniad pan na wyddai beth i'w wneud â Pegi.*
- *Y bobl ifanc yn gadael y pentref wrth dyfu, pobl fel Huw y siop, Kenneth Davies mab Mai a phlant hŷn y gweinidog. Yr eithriad oedd Susan, merch y gweinidog, a arhosodd yn y pentref, priodi a magu plant yno.*
- *Cyfeiriad bod Saeson wedi symud i fyw i Glanrafon, hen gartre Pegi cyn iddi hi a'i gŵr ei brynu.*
- *Yn y ganrif hon arwyddion bod y pentref yn dal yn bentref cymdogol a hynny'n cael ei adlewyrchu yn y seremoni wrth agor y caffi lle bu'r siop.*

3. Awgrymiadau am gwestiynau eraill:

- *Mae gan lawer o'r cymeriadau eu hofnau a'u problemau. Trafodwch hyn.*
- *Dywed Pegi wrth Kenneth Davies na fyddai byw oni bai am ei fam. Sut y gallai gyfiawnhau'r gosodiad?*
- *Pam nad oedd Pegi yn fodlon trafod ei salwch bwyta ag eraill?*
- *Beth sy'n debyg rhwng Pegi a Maria?*
- *Sut yr effeithiodd y driniaeth ar Annie?*
- *Pa addfwynder a charedigrwydd sydd wedi bod ym mywyd Pegi?*
- *Disgrifiwch yr olygfa ar lan yr afon yng nghwmni Davey Hoyle.*
- *Beth oedd ymateb y gymdeithas leol wedi i Pegi a Francis Phyllip fabwysiadu Jonathan?*
- *Beth sy'n clymu'r monologau hyn wrth ei gilydd?*

Cwestiynau mwy heriol:

- *Dadansoddwch y cweryl rhwng ei thad a'i mam a Jennie.*
- *Pam nad oedd Huw am ddychwelyd i Lanegryn?*
- *Dadansoddwch obsesiwn ac atyniad y Doctor a'r Gwerthwr Tai at Pegi.*
- *Beth oedd y gwrthgyferbyniadau rhwng Annie a Pegi?*
- *Meddai Kenneth Davies, "Rhoddodd Jackie ei braich amdana i a gwyddwn yn sydyn pam y treuliodd mam ei hamser a gwario ei phres ar bobol eraill". Esboniwch.*
- *"Chafodd Jennie erioed grychau olion gwenu o gwmpas eu llygaid, dim hyd yn oed yn ei chanol oed". Esboniwch.*
- *"Paid ymddiried yndda i 'ngwas i ... rydw i'n berygl". Esboniwch eiriau Pegi wrth ei mab.*
- *Sut mae'r ffaith mai cyfres o fonologau yw'r nofel yn dylanwadu arni?*
- *Ydy gwallgofrwydd yn elfen bwysig yn y nofel?*

Cwestiwn Synoptig

Ydych chi wedi darllen am gymdeithas glòs mewn gwaith llenyddol arall?

Awgrymiadau'n unig yw'r rhain. Wrth ateb rhaid cyfiawnhau barn â thystiolaeth.

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 5

RHYDDIAITH YN YR OESOEDD CANOL, YR HENGERDD A'R CYWYDDAU
(Papur Ysgrifenedig)

CWESTIYNAU ENGHREIFFTIOL

(2 awr)

DEUNYDDIAU YCHWANEGOL

Yn ogystal â'r papur hwn, bydd angen llyfryn ateb 12 tudalen arnoch chi.

CYFARWYDDIADAU I YMGEISWYR

Defnyddiwch inc neu feiro du.

Atebwch y **ddau** gwestiwn. Ysgrifennwch eich atebion yn y llyfryn ateb a ddarperir ar wahân. Pan fo gofyn i chi fynegi barn neu safbwynt, dylech roi eich rhesymau drostynt a chyfeirio at farn eraill lle bo'n briodol.

Dylid defnyddio termau beirniadaeth lenyddol a dyfyniadau.

Bydd y marcio yn ystyried ansawdd eich iaith a'ch mynegiant yn eich atebion.

Dylech dreulio **awr** yr un ar y **ddau** gwestiwn.

Ni chaniateir defnyddio copïau o'r testun gosod na geiriaduron yn yr arholiad hwn.

GWYBODAETH I YMGEISWYR

Y mae pob cwestiwn yn gyfwerth o ran marciau.

Dangosir y marciau sydd ar gael mewn cromfachau ar ddiwedd pob cwestiwn neu ran o gwestiwn.

Atgoffir chi mai papur synoptig yw hwn ac felly bydd yn profi gwybodaeth, dealltwriaeth a sgiliau a ddatblygwyd wrth astudio'r pwnc e.e. dadansoddi themâu ac arddull a defnyddio iaith ysgrifenedig.

ADRAN A

1. Rhyddiaith yr Oesoedd Canol

Darllenwch y darn canlynol yn ofalus ac yna atebwch y **ddau** gwestiwn.

- (a) Esboniwch yn fanwl beth sy'n digwydd yn y dyfyniad. Yn eich ateb, cyfeiriwch at arwyddocâd yr hyn sy'n digwydd yn y darn yng nghyd-destun y chwedl. [15]
- (b) Dadansoddwch gymeriad **Bendigeidfran** yn y chwedl. Defnyddiwch y dyfyniad yn sylfaen i'ch ateb ond disgwylir eich bod yn cyfeirio at rannau perthnasol eraill o'r chwedl yn ogystal. [15]

Gwobrwyir eich iaith ysgrifenedig wrth ateb y ddau gwestiwn uchod. [15]

Kennadeu a aeth at Uranwen. 'Arglwydes,' heb wy, 'beth dybygy di yw hynny?'
'Kyn ny bwyf arglwydes,' heb hi, 'mi a wnn beth yw hynny. Gwyr Ynys y Kedryn yn dyuot drwod o glybot uym poen a'm amharch.'

'Beth yw y coet a welat ar y mor?' heb wy.

'Gwernenni llongeu, a hwylbrenni,' heb hi.

'Och!' heb wy, 'beth oed y mynyd a welit gan ystlys y llongeu?'

'Bendigeiduran uym brawt,' heb hi, 'oed hwnnw, yn dyuot y ueis. Nyt oed long y kynghanei ef yndi.'

'Beth oed yr eskeir aruchel a'r llynn o bop parth y'r eskeir?'

'Ef,' heb hi, 'yn edrych ar yr ynys honn, llidyawc yw. Y deu lygat ef o pop parth y drwyn yw y dwy lynn o bop parth y'r eskeir.'

Ac yna dygyuor holl wyr ymlad lwerdon a wnaethpwynt y gyt, a'r holl uorbennyd yn gyflym, a chynghor a gymerwynt.

'Arglwyd,' heb y wyrda wrth Uatholwch, 'nyt oes gynghor namyn kilyaw drwy Linon (auon oed yn lwerdon), a gadu Llinon y rot ac ef, a thorri y bont yssyd ar yr auon. A mein sugyn yssyd ygwaelawt yr auon, ny eill na llong na llestyr arnei.' Wynt a gilyssant drwy yr auon, ac a torryssant y bont.

Bendigeiduran a doeth y'r tir, a llynghes y gyt ac ef, parth a glann yr auon.

'Arglwyd,' heb y wyrda, 'ti a wdost kynneddyf yr auon, ny eill neb uynet drwydi, nyt oes bont arnei hitheu. Mae dy gynghor am bont?' heb wy.

'Nit oes,' heb ynteu, 'namyn a uo penn bit pont. Mi a uydaf pont,' heb ef. Ac yna gyntaf y dywetpwynt y geir hwnnw, ac y diharebir etwa ohonaw.

ADRAN B

2. Yr Hengerdd a'r Cywyddau

Darllenwch y dyfyniadau a ganlyn yn ofalus ac yna ateb y **ddau** gwestiwn.

Gwobrwyir eich iaith ysgrifenedig wrth ateb y ddau gwestiwn isod. [15]

- (a) Ysgrifennwch am gefndir y gerdd a'r bardd. Cyfeiriwch yn benodol at **y dyfyniad** isod er mwyn gwneud eich ateb yn berthnasol. [15]

Y bore dyw Sadwrn, cad fawr a fu
o'r pan ddwyre haul hyd pan gynnu.
Dygrysiwys Fflamddwyn yn bedwar llu;
Goddau a Rheged yn ymddullu.
Dyfyn o Argoed hyd Arfynydd –
ni cheffynt eirios hyd yr un dydd.
Adorelwis Fflamddwyn, fawr drybestawd,
'A ddoddynt fyg ngwystlon, a ŷnt barawd?'
Ys atebwys Owain, dwyrain ffosawd,
'Ni ddoddynt, nid ydynt, nid ŷnt barawd;
a chenau Coel, byddai gymwyawg
lew cyn as talai o wystl nebawd.'
Adorelwis Urien, udd Erechwydd,
'O bydd ymgyfarfod am gerennydd
dyrchafwn eidioedd odduch mynydd
ac amborthwn wyneb odduch ymyl
a dyrchafwn beleidr odduch pen gwŷr,
a chyrchwn Fflamddwyn yn ei luydd
a lladdwn ac ef a'i gyweithydd!'

Rhag Argoed Llwyfain
bu llawer celain;
rhuddai frain ryfelwyr.

A gwerin a grysiwys gan hynefydd:
armâf i flwyddyn nad wy cynnydd.

(b) Dadansoddwch grefft ac arddull y bardd yn **y dyfyniad** isod.

[15]

Yr wylan deg ar lanw, dioer,
Unlliw ag eiry neu wenlloer,
Dilwch yw dy degwch di,
Darn fal haul, dyrnfol heli,
Ysgafn ar don eigion wyd,
Esgudfalch edn bysgodfwyd.
Yngo'r aud wrth yr angor
Lawlaw a mi, lili mor.
Llythr unwaith lle'th ariannwyd,
Lleian ym mrig llanw mor wyd.

Cyweirglod bun, cai'r glod bell,
Cyrch ystum caer a chastell.
Edrych a welych, wylan,
Eigr o liw ar y gaer lan.
Dywaid fy ngeiriau dyun,
Dewised fi, dos hyd fun.
Byddai'i hun, beiddia'i hannerch,
Bydd fedrus wrth fwythus ferch
Er budd; dywaid na byddaf,
Fwynwas coeth, fyw onis caf.
Ei charu'r wyf, gwbl nwyf nawdd,
Och wŷr, erioed ni charawdd
Na Merddin wenithfin iach,
Na Thaliesin ei thlysach.

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 6

GWERTHFAWROGI LLENYDDIAETH A'R GYMRAEG MEWN CYD-DESTUN

(Papur Ysgrifenedig)

CWESTIYNAU ENGHREIFFTIOL

(2 awr)

DEUNYDDIAU YCHWANEGOL

Yn ogystal â'r papur hwn, bydd angen llyfryn ateb 12 tudalen arnoch chi.

CYFARWYDDIADAU I YMGEISWYR

Defnyddiwch inc neu feiro du.

Atebwch **bob** cwestiwn.

Ysgrifennwch eich atebion yn y llyfryn ateb a ddarperir ar wahân.

Pan fo gofyn i chi fynegi barn neu safbwynt, dylech roi eich rhesymau drostynt a chyfeirio at farn eraill lle bo'n briodol.

Dylid defnyddio termau beirniadaeth lenyddol a dyfyniadau.

Bydd y marcio yn ystyried ansawdd eich iaith a'ch mynegiant yn eich atebion.

Dylech dreulio **1 AWR** ar Adran A ac **1 AWR** ar Adran B.

Cofiwch dreulio amser digonol yn cynllunio eich atebion.

Ni chaniateir defnyddio geiriaduron yn yr arholiad hwn.

GWYBODAETH I YMGEISWYR

Dangosir y marciau sydd ar gael mewn cromfachau ar ddiwedd pob cwestiwn.

Atgoffir chi mai papur synoptig yw hwn ac felly bydd yn profi gwybodaeth, dealltwriaeth a sgiliau a ddatblygwyd wrth astudio'r pwnc.

ADRAN A – GWERTHFAWROGI LLENYDDIAETH

1. Darllenwch yn ofalus y darn isod sy'n sôn am ddau frawd o Gwm Llawenog sydd wedi dewis llwybrau bywyd gwahanol; y naill yn ffermio gyda'i ewythr Richard Lloyd ym Mlaencwm a'r llall wedi ymuno â'r fyddin. Yna atebwch y cwestiwn a ganlyn.

Ysgrifennwch **draethawd** yn dadansoddi **cynnwys** ac **arddull** y darn.

Wrth ddadansoddi dylech gofio:

- defnyddio termau beirniadaeth lenyddol a dyfyniadau
- cyfeirio at **weithiau llenyddol** eraill yr ydych yn gyfarwydd â nhw sydd yn ymdrin â **thema neu themâu** tebyg gan drafod a yw'r ymdriniaeth yn debyg neu'n wahanol.

(Gallwch gyfeirio at weithiau Cymraeg perthnasol a ddarllenwyd neu a welwyd yn ogystal â thestunau a astudiwyd gennych.) [40]

Gwyn

Edrych lle rhoeson nhw ei ŵyn roedd Gwyn; i wneud yn siŵr nad oedden nhw wedi eu cymysgu â rhai neb arall. Ond roedd Gwyn wedi dod i'r sêl â mwy na gwerthu ŵyn ar ei feddwl. Roedd y refferendwm fis Mawrth nesaf, y refferendwm ar Ddatganoli ac roedd ganddo lond poced o daflenni'r ymgyrch 'le' i'w dosbarthu.

Ei amcan heddiw oedd siarad ac, os gallai, ennill cefnogaeth un neu ddau dylanwadol. Gwelodd Armon Morris yn pwyso dros giât un o'r corlannau. Lle da i ddechrau. Daeth Gwyn yn ymwybodol o bresenoldeb trydydd un yng nghylch eu sgwrs, un a safai'n ymwithiol o agos. Trodd gydag Armon i edrych arno. O dan big seimllyd y cap stabal fe lechai pâr o lygaid tywyll sbeitlyd.

Roedd Gwyn yn ei led-nabod o; tenant Cyrn y Bwch, un o ffermydd stad Brogyntyn.

"Oes gen ti *leaflet*?"

"Taflen 'le dros Gymru' dech chi'n feddwl?"

"le."

Estynnodd Gwyn i'w boced. Beth oedd gan hwn ar ei feddwl? Roedd bloesgni yn yr wyneb tenau, a'r llaw a gipiodd y daflen yn debyg i grafanc cranc.

Camodd y cipiwr yn ei ôl oddi wrth Gwyn ac Armon Morris i edrych ar y daflen. Ond ddarllenodd mohoni. Yn hytrach, fe'i daliodd o'i flaen a'i hystumio i'r chwith ac i'r dde, a'i wyneb yr un modd – fel wyneb cloc tegan – ei lygaid fel soseri a'i geg fel ceg clown wynepwyn. Yna newidiodd ei wedd. Culhaodd y llygaid, ac ystumwyd y rhychau cras yn rhychau casineb. Gwasgodd y daflen yn lwmpyn crwn a throi ei gefn at Gwyn gan blygu ymlaen ar yr un pryd. Roedd Gwyn yn ddig.

"Rhag dy g'wilydd," chwyrnodd. "Y diawl budur."

"Na, cer *di* i'r diawl, y *Welsh Nash*," meddai'r llall. "Dw i gystal Cymro â chdi bob tamed, a dw i na neb call arall isio dim o dy blydi *devolution*."

Erbyn hyn roedd wynebau'r ddau fodfeddi oddi wrth ei gilydd a thorf wedi dechrau hel o'u cwmpas. Cododd cranc Brogyntyn ddwrn a'i bwnio i gyfeiriad gên Gwyn. Rhwystrodd Gwyn yr ergyd â'i fraich chwith a pharatoi ergyd ei hun â'i dde. Tynnwyd ei ddwrn yn ôl a gafaelodd breichiau cryfion ynddo a'i symud o gyrraedd y llall. Roedd Gwyn yn dal i fod yng ngafael y breichiau cryfion pan ddaeth Armon Morris i'w olwg.

"Wyt ti'n iawn 'wan? 'Di callio rhywfaint?"

Nodiodd Gwyn ac fe laciodd y gafael arno.

"Gair i gall: mi 'se'n syniad da, fel ma pethe, i ti fynd o 'ma. Mae 'na lot o'i ochor o yma a dim llawer o d'ochor di."

Ddiwedd y prynhawn, wedi iddo nôl ei bres o swyddfa'r arwerthwr – a gadael swp o daflenni efo'r clerc – roedd Gwyn ar ei ffordd adre yn y car. Roedd Armon Morris wedi gwneud yn siŵr na chdi gam ac roedd y pris a gafodd am ei ŵyn yn un da.

Wrth iddo ddringo o'r car daeth Richard Lloyd, ei ewythr, o'r *côr, wedi gorffen y bwydo nos.

"Gest ti ddiwrnod da?" gofynnodd yn serchog.

Ystyriodd Gwyn am eiliad a chyfeirio ei feddwl at bris yr ŵyn.

"Do," meddai, heb ymhelaethu. Synhwyrodd Richard Lloyd ei anniddigrwydd.

"Beth ddigwyddodd?"

Y tu ôl i Gwyn roedd yr haul yn machlud ac wrth iddo ddweud yr hanes fe ddechreuodd y cysgodion ymledu, a chynyddu. Sylwodd Richard Lloyd fel yr oedden nhw'n araf ddwysáu. Gwyliodd eu tywyllwch yn dringo mynwes Gwyn at, ac am ei wddf a thros ei wyneb, ac i'w lygaid. A theimlodd drosto.

Gafaelodd yn ysgwyddau Gwyn ac edrych i wyneb cysgodlun y dyn ifanc.

"Tro rownd," meddai.

"Weli di?"

Welai Gwyn ddim ond gweddillion machlud.

"Ond nid dim ond machlud sy 'na'n fan'cw, naci? Be weli di'r ochr yma iddo?"

Ym mhen ucha'r cwm, yn ymestyn o un ochr iddo i'r llall, roedd amlinell Bwlch Maengwynedd. Crymai o flaen dyfnder dulas y nos fel wal argae. Ac ar bob ochr iddo, fel tyrau cynnal, safai anferthedd Cader Berwyn a Chader Bronwen.

"Faint o ddydd a nos wyt ti'n meddwl mae'r rheina wedi'u gweld?"

Clebrai meddyliau Gwyn yn ddryslyd o gwmpas cwestiwn yr hen ddyn. Yna gwelodd. Fel y safai'r mynyddoedd yn erbyn y tywyllwch. Roedd mor amlwg.

Aeth Richard Lloyd yn ei flaen. "Den ni'r Cymry di bod yma ers cyn hanes. 'Den ni'n dallt y mynyddoedd. A ma'n nhw'n dallt ni."

Owain

Roedd Owain yn ôl ym marics Henffordd yn wynebu diwedd ei yrfa yn y fyddin. Roedd wedi treulio'r noson ar ei ben ei hun ac erbyn y bore 'ma roedd ei feddwl fel trombôn, a sumni crebachlyd yn cnoi ei gymalau ac yn crino ei gyhyrau.

Ysgydwodd ei hun. Ni allai orwedd fan hyn a gwneud dim ond disgwyl ei ddiwedd. Roedd yn rhaid iddo wneud rhywbeth, a hwnnw'n wneud corfforol, rhywbeth a gadwai ei feddwl ar waith. Doedd y *Bannau ond rhyw bymtheng milltir i ffwrdd. Fe fachai fap a chwmpawd, rhoi ychydig o fwyd a chwplw o boteli dŵr mewn rycsac. A rhedeg yno.

Aw'r ddiweddarach roedd wedi gadael y gwersyll. Rhedai'n rhwydd ond ddim yn galed. Roedd sumni ei waed yn dechrau cilio ac yn raddol roedd ei nerth yn dychwelyd. Ymhen hanner awr roedd yn dynu ei draed i'r ffordd a'i chwys yn oeri yn llif awel ei gyflymdra. Gwelai'r mynydd yn dod yn nes. Nid y *Berwyn mohono ond roedd yna rug a rhedyn, brwyn a chriafol ar y Bannau hefyd. Ac roedden nhw'n dod yn nes, a'u harogl ar y gwynt. Rhedodd yn galetach. Fel petai'n dianc adre.

O'i flaen, o'r golwg, fe glywai nant ac am honno yr anelodd ei gamau. Fe gâi Owain lonydd fan hyn. Tynnodd ei rycsac, eisteddodd ac estyn diod a mynd i'r afael â'i feddyliau. Edrychodd o'i gwmpas. Ar y nant a'r creigiau a'r mynydd. Ac yna ar yr awyr glytiog o las a chymylau uwch ei ben. Heibio i'r cymylau, a'r hyn a lasai'r awyr y tu hwnt iddyn nhw, roedd gwacter mawr y bydysawd. A'r sêr. A'r galaethau. A'r galaethau o alaethau, a'r rheiny'n ddirifedi ac efallai'n ddiddiwedd, Ynghanol hynny i gyd roedd y byd yn fach, yn llai na'r brycheuyn lleiaf o lwch. Ac roedd dyn yn ddim. Ond nid y math o ddim yr oedd y dyn cyffredin, y dyn bach, yn y bydysawd dynol.

Glaniodd aderyn bach streipiog du a gwyn ar ymyl y dŵr ac edrych ar Owain, gan godi a gostwng ei gynffon hirfain fel petai'n cyfarch y dyn ar y dorlan. Doedd Owain ddim wedi gweld sigl-di-gwt ers iddo adael Blaencwm, ac wrth sylu ar yr aderyn bach bywiog a'i lygaid duon gloyw fe ddaeth pwl o hiraeth drosto.

Fyddai hi ddim yn ddiwedd y byd cael mynd yn ôl i Gwm Llawenog, a chael yno'r un cyfle i fyw ag oedd gan hwn.

Ond ...

Y fyddin oedd ei gartref bellach ac roedd yn dychryn wrth feddwl am ei gadael. Roedd y ffaith iddo gael ei ddiarddel yn gorwedd fel dŵr carthffos yng ngwaelod ei fol.

*côr - lle i fwydo anifeiliaid fferm

*Bannau; Berwyn – mynyddoedd yng Nghymru

Detholiad o Dim

Dafydd Chilton

Y Lolfa

ADRAN B - Y GYMRAEG MEWN CYD-DESTUN

2. Lluniwch **ddatganiad i'r wasg** ar ran Siambr Fusnes Caerdydd i gefnogi cais Cyngor Caerdydd a Llywodraeth Cymru i ddenu Gemau'r Gymanwlad i Gymru yn 2026.

Bydd angen i chwi ddewis a dethol ffeithiau addas ar gyfer y datganiad, rhoi trefn arnynt ac ysgrifennu'n gryno ac i bwrpas. Mae cyfle i chi dynnu ar eich profiadau / gwybodaeth bersonol pan fo'n briodol. (Dylech ysgrifennu tuag un ochr tudalen.) [40]

Gemau'r Gymanwlad

Cyngor Caerdydd a Llywodraeth Cymru yn ystyried gwneud cais i lwyfannu Gemau'r Gymanwlad yn 2026
Gemau Gymanwlad Glasgow 2014: 72 o wledydd yn cymryd rhan mewn 17 math gwahanol o gampau gyda thros 5,000 o gystadleuwyr a 15 mil o wirfoddolwyr

1.5 biliwn o wylwyr wedi gwrandao a gwyllo'r gemau ar radio a theledu

82% o gontractau wedi'u hennill gan gwmnïau o'r Alban, 1,000 o swyddi wedi eu creu yn flynyddol rhwng 2008-14

Gemau Gymanwlad Glasgow 2014 oedd y mwyaf llwyddiannus erioed yn hanes tîm Cymru

140 record wedi'u torri yn y gemau eleni

Y Gemau cyntaf yn Hamilton, Canada 1930; dwywaith yn Lloegr, pum gwaith yn Awstralia

20 gwlad yn y Gemau Gymanwlad erioed wedi ennill medal

Yr adnoddau fydd eu hangen

Llywodraeth Cymru wedi penodi cwmni ymgynghori Arup i adolygu agweddau technegol safleoedd posib ar gyfer y gemau

Cost gemau Glasgow - dros £575 miliwn i'w llwyfannu

Angen lleoliadau addas (13 lleoliad yn Glasgow), pentref athletwyr, strwythur trafnidiaeth effeithiol, llety ac adnoddau i'r wasg, llety i'r ymwelwyr

Manteision cynnal a gwaddol

Profiad Caerdydd a'r ardal o gynnal digwyddiadau chwaraeon a diwylliannol llwyddiannus yn y gorffennol e.e. Cwpan Rygbi'r Byd, Cwpan Ryder

Hwb economaidd i Dde-ddwyrain Cymru

Buddsoddiad mewn isadeiledd e.e. trafnidiaeth ac adnoddau chwaraeon

Cyhoeddusrwydd byd eang

Bwriad cynnal cyfres o ddigwyddiadau uchelgeisiol yn ystod y blynyddoedd nesaf yn cynnwys digwyddiadau hwylio, canŵio, rasys hanner marathon

Anfanteision: Cost sylweddol ar draul gwasanaethau eraill; Cyngor Glasgow yn gwario 200 mil ar flodau

Dyfyniadau

Ysgrifennydd Gwladol Cymru Stephen Crabb AS 'Gemau'r Gymanwlad yw'r unig ddigwyddiad sy'n cynnwys nifer o wahanol gampau ble mae Cymru yn cystadlu fel cenedl felly mae'n arbennig o bwysig i bobl Cymru. Mae'n gyfle unigryw ac ysbrydoledig i Gymru gystadlu o dan ei baner ei hun.'

Cynghorydd Huw Thomas, Cyngor Dinas Caerdydd 'Pan fyddwn yn edrych ar ddigwyddiadau mawr, yn enwedig yn yr hinsawdd economaidd sydd ohoni, mae arnom angen strategaeth digwyddiadau mawr er mwyn gyrru adfywio. Byddai Gemau'r Gymanwlad yn botensial gwych i gyflawni hynny... Mae angen i ni symud ymlaen o ddigwyddiadau llai y gorffennol a chanolbwyntio ar ddigwyddiadau a fydd yn rhoi Caerdydd ar raddfa fyd-eang ac yn darparu swyddi a buddsoddiad go iawn.'

Sarah Powell: 'O safbwynt chwaraeon, rydw i'n meddwl y byddai'n beth gwych i ni gael dangos beth fedrwn ni ei wneud yma, gartref yng Nghymru. Y flaenoriaeth i ni yn Chwaraeon Cymru yw parhau i fuddsoddi a datblygu... mae profi llwyddiant yn ffordd o dano'r genhedlaeth nesaf o gystadleuwyr.'

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 1

Y FFILM A'R DDRAM A LLAFAREDD

(Arholiad Llafar)

CYNLLUN MARCIO

Trafod Ffilm a Drama – Dosraniad y marciau

(Rhennir cyfanswm marciau AA2 yn gyfartal rhwng y ddau destun – 20 marc i'r ffilm a 20 marc i'r ddrama. Gweler y marciau mewn cromfachau yng nghlofn marciau AA2 isod.)

AA1	AA1 – ystod marciau (20)	AA2	AA2 – ystod marciau (40)
- cydadweithio ag eraill yn aeddfed - ymestyn dadl yn ddeallus - ymateb ac ymresymu'n berthnasol, yn gryno ac mewn dyfnder - arddangos adnoddau iaith cyfoethog - cyfleu syniadau a dadleuon cymhleth yn glir a chroyw - arddangos hyder a brwdfrydedd wrth fynegi barn a datblygu trafodaeth	16 – 20	- arddangos gwybodaeth drylwyr am y ffilm/drama - crynhai ffeithiau perthnasol yn effeithiol, eu cymhwysu a'u cyflwyno'n gydlynol - arddangos dealltwriaeth dda o gysyniadau'r testun - dadansoddi a dehongli'r testun yn dda - datblygu ac ehangu ar y syniadau'n drefnus a chydlynol - cyflwyno tystiolaeth drwy gyfeirio at olygfeydd perthnasol a defnyddio dyfyniadau'n effeithiol - dadansoddi arddull yn effeithiol a chyfeirio'n ddeallus at y technegau a ddefnyddir - defnyddio termau gwerthfawrogi llunyddiaeth/llenyddiaeth yn effeithiol	32 - 40 (16 - 20)
- cydadweithio ag eraill yn hyderus ac effeithiol - cymryd rhan mewn dadl ddeallus - ymateb yn berthnasol a chryno - arddangos gafael sicr a chywir ar eirfa a chystrawen yr iaith lafar - cyfleu syniadau a dadleuon cadarn yn glir a chroyw - mynegi barn yn hyderus a'i chefnogi â thystiolaeth	13 -15	- arddangos gwybodaeth fanwl am y ffilm/drama - crynhai ffeithiau perthnasol a'u cyflwyno'n gydlynol - arddangos dealltwriaeth eitha da o gysyniadau'r testun - dadansoddi a dehongli'r testun yn synhwyrol - datblygu ac ehangu ar y syniadau'n drefnus - cyfeirio at olygfeydd perthnasol a defnyddio dyfyniadau addas a phwrpasol yn aml - dadansoddi arddull yn foddhaol a chyfeirio at y technegau a ddefnyddir - defnyddio termau gwerthfawrogi llunyddiaeth/llenyddiaeth yn gyson	26 - 31 (13 - 15)
- cydadweithio ag eraill yn hyderus - llwyddo i gynnal dadl - ymateb yn berthnasol - arddangos gafael gadarn ar yr iaith lafar - cyfleu syniadau a dadleuon yn glir - mynegi barn a chyflwyno rhesymau yn gyson	10 – 12	- arddangos gwybodaeth am y ffilm/drama gyda manylder ar adegau - crynhai rhai ffeithiau perthnasol a'u cyflwyno'n gywir - arddangos dealltwriaeth foddhaol o gysyniadau'r testun - dadansoddi a dehongli'r testun yn foddhaol - datblygu ac ehangu ar y prif syniadau'n drefnus - cyfeirio weithiau at olygfeydd perthnasol a defnyddio dyfyniadau addas - trafod agweddau ar arddull a chyfeirio at dechnegau a ddefnyddir - defnyddio termau gwerthfawrogi llunyddiaeth/llenyddiaeth yn eithaf cyson	20 - 25 (10 - 12)

AA1	AA1 – ystod marciau (20)	AA2	AA2 – ystod marciau (40)
- cydadweithio ag eraill yn gyffyrddus - cynnig rhai sylwadau perthnasol - arddangos gafael briodol ar yr iaith lafar - cyfleu syniadau a dadleuon yn lled glir - mynegi barn a chyflwyno rhai rhesymau	7 – 9	- arddangos gwybodaeth am gynnwys ffilm/drama - arddangos dealltwriaeth o gysyniadau'r testun - ymresymu a chyfeirio at rai elfennau penodol yn y testun a drafodir - datblygu ac ehangu ar rai syniadau wrth gyfeirio at y testun - defnyddio ambell gyfeiriad penodol at olygfeydd a defnyddio dyfyniadau yn achlysurol - trafod rhai agweddau ar arddull a thechnegau a ddefnyddir - defnyddio rhai termau gwerthfawrogi llunyddiaeth/llenyddiaeth	14 - 19 (7 - 9)
- cydadweithio ag eraill - cynnig ambell sylw perthnasol - arddangos gafael resymol ar yr iaith lafar - cyfleu syniadau uniongyrchol a syml - mynegi barn a chynnig ambell reswm	4 – 6	- arddangos gwybodaeth fras am y ffilm/drama - cyflwyno rhai ffeithiau perthnasol - arddangos dealltwriaeth o ambell gysyniad yn y testun - dangos y tueddiad i ailadrodd cynnwys - arddangos ambell enghraifft o ddatblygu syniadau personol, arwynebol - defnyddio ambell gyfeiriad penodol at olygfeydd a dyfynnu'n achlysurol iawn - ceisio trafod ambell agwedd ar arddull - defnyddio ambell derm gwerthfawrogi llunyddiaeth/llenyddiaeth	8 - 13 (4 – 6)
Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig	0 – 3	Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig	0 – 7 (0 - 3)

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 2

ASESIAD DIARHOLIAD – TASGAU YSGRIFENEDIG

CYNLLUN MARCIO

Tasg UN – Ysgrifennu darn estynedig ar ffurf benodol – 20 marc

AA3 –Ysgrifennu	AA3 – ystod marciau
- ysgrifennu aeddfed a threiddgar - dangos ôl dewis a dethol yr elfennau arwyddocaol - rhoi sylw manwl i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull - saernïo'r gwaith yn fwiadus gan sicrhau undod i'r gwaith - arddangos cyfoeth o adnoddau iaith gydag amrywiaeth effeithiol o batrymau brawddegol sy'n cyfrannu at lwyddiant y darn - arddangos gafael sicr iawn ar ramadeg a chystrawen	16 - 20
- ysgrifennu diddorol - llwyddo i ddewis a dethol y perthnasol yn eitha da - rhoi sylw gofalus i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull - cynllunio'r gwaith yn ofalus gan sicrhau undod i'r gwaith - arddangos adnoddau iaith da gydag amrywiaeth ddiddorol o batrymau brawddegol sy'n cyfrannu at lwyddiant y darn - arddangos gafael gadarn ar ramadeg a chystrawen	13 - 15
- ysgrifennu diddorol ar y cyfan - llwyddo i ddewis a dethol y perthnasol - rhoi peth sylw i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull - cynllunio'r gwaith yn lled ofalus er mwyn ceisio sicrhau undod i'r gwaith - arddangos amrywiaeth o adnoddau iaith - gafael foddhaol ar ramadeg a chystrawen	10 - 12
- ymdrech i fod yn ddiddorol - llwyddo i ddewis a dethol y perthnasol ar y cyfan - dangos ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith - defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas - arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen	7 - 9
- llwyddo i greu ambell ran ddiddorol yn y gwaith - dangos peth ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith - defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas - arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen	4 - 6
Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.	0 - 3

Tasg DAU – Ymchwilio a mynegi barn ar bwnc llosg – 20 marc

AA3 – Ysgrifennu	AA3 – ystod marciau
• mynegi syniadau a dadleuon cymhleth yn glir a chroyw • cyflwyno dadleuon, rhag-weld dadleuon negyddol a chyflwyno gwrthddadleuon dilys • crynhoi'r ffeithiau perthnasol o wahanol ffynonellau, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n gydlynol • croesgyfeirio'n fedrus • pwysu a mesur safbwyntiau'n dreiddgar a dod i gasgliad • rhoi sylw manwl i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull yn briodol yn ôl y galw • saernio'r gwaith yn fwriadus er mwyn cyfleu cymhlethdod y pwnc • arddangos cyfoeth o adnoddau iaith gydag amrywiaeth effeithiol o batrymau brawddegol sy'n cyfrannu at lwyddiant y darn • arddangos gafael sicr iawn ar ramadeg a chystrawen	16 - 20
• mynegi syniadau a dadleuon lled gymhleth yn glir a chroyw • crynhoi'r ffeithiau perthnasol o wahanol ffynonellau, cymhwyso rhai a'u cyflwyno'n glir a threfnus • croesgyfeirio'n effeithiol • pwysu a mesur safbwyntiau'n dda a dod i gasgliad • cyflwyno rhai dadleuon gwreiddiol, rhag-weld dadleuon negyddol a chyflwyno gwrthddadleuon dilys • rhoi sylw gofalus i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull • cynllunio'r gwaith yn ofalus er mwyn cyfleu cymhlethdod y pwnc • arddangos adnoddau iaith da gydag amrywiaeth ddiddorol o batrymau brawddegol sy'n cyfrannu at lwyddiant y darn • arddangos gafael gadarn ar ramadeg a chystrawen	13 - 15
• mynegi syniadau a dadleuon yn glir • crynhoi a chymhwyso mwyafrif y ffeithiau perthnasol o wahanol ffynonellau yn drefnus • cymhwyso'r dadleuon perthnasol a'u defnyddio'n effeithiol • croesgyfeirio'n synhwyrol • pwysu a mesur safbwyntiau'n synhwyrol a dod i gasgliad • rhoi peth sylw i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull • cynllunio'r gwaith yn lled ofalus er mwyn cyfleu gwahanol agweddau ar y pwnc • arddangos amrywiaeth o adnoddau iaith • gafael foddhaol ar ramadeg a chystrawen	10 - 12
• mynegi syniadau a dadleuon uniongyrchol yn briodol • crynhoi a chymhwyso llawer o'r ffeithiau perthnasol o wahanol ffynonellau • ymgais i groesgyfeirio • ymgais i bwysu a mesur safbwyntiau a dod i gasgliad • dangos ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith • defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas • arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen	7 - 9
• mynegi syniadau uniongyrchol a syml yn lled glir • crynhoi rhai ffeithiau perthnasol o fwy nag un ffynhonnell a chyfeirio atynt ambell dro • ymgais i bwysu a mesur ambell safbwynt • dangos peth ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith • dangos ystod o eirfa a phatrymau addas • arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen	4 - 6
• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.	0 - 3

CYMRAEG:IAITH GYNTAF

UNED 3

DEFNYDDIO IAITH, A BARDDONIAETH

(Papur Ysgrifenedig)

CYNLLUN MARCIO

ADRAN A

Cwestiwn 1

Cyfanswm o 25 marc

- (a) Rhoddir 2 farc am bob brawddeg sydd yn dangos ystyr a defnydd yn eglur a chywirdeb ieithyddol.

1 neu 2 wall – colli ½ marc

Mwy na 2 wall – colli 1 marc

Ystyrir gwallau atalnodi, e.e. acen grom neu atalnod llawn, yn wallau. Hefyd pan gyflwynir dwy frawddeg yn lle un, ystyrir hyn yn un gwall.

sonnir: rhaid cyfleu'r ffurf amhersonol yn yr amser presennol/dyfodol yn gywir.

Sonnir am y cyngerdd gan aelodau'r pwyllgor cyn bo hir.

Gellir dyfarnu 2 farc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol.

Sonnir am y cyngerdd gan aelodau'r bwyllgor cyn bo hir.

Dyfernir 1½ marc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd ond cosbir y gwall treiglo.

Sonnir ei bod yn ffilm dda.

Dim marciau gan na ddangosir ystyr na defnydd yn llawn. Gellir defnyddio '*soniwyd*' yn y frawddeg hon.

wrthynt hwy: angen y defnydd cywir o arddodiad.

Es i ddweud *wrthynt hwy* am hanes y llofruddiaeth.

Oddi *wrthynt hwy* y derbyniais y llythyr.

Gellir dyfarnu 2 farc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol.

Cefais lythyr *wrthynt hwy* yn yr ysbyty

Dim marciau gan na ddangosir ystyr na defnydd yn llawn.

ysgrifennaf: angen cyfleu'r amser presennol/dyfodol yn y frawddeg neu'r presennol arferiadol e.e.

Erbyn hyn *ysgrifennaf* i bob bore i gwblhau'r nofel.

Gellir dyfarnu 2 farc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol.

Erbyn hyn *ysgrifennaf* i pob bore i gwblhau'r nofel.

Dyfernir 1½ marc am yr ateb hwn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd ond cosbir y gwall treiglo.

y gwyddai: gellir ei ddefnyddio ar ddechrau cymal pan ddilyni'r rhagenw perthynol gan arddodiad personol.

Dyma'r dyn y *gwyddai* pawb amdano.

Gellir ei ddefnyddio ar ddechrau cymal enwol:

Roeddwn yn sicr y *gwyddai* John fod ganddo siawns dda o ennill y gystadleuaeth.

Gellir dyfarnu 2 farc am yr atebion hyn am ddefnyddio'r ffurf yn gywir gan ddangos ystyr a defnydd a chywirdeb ieithyddol. [4 x 2 = 8]

- (b) Darllenwch y darn isod ac atebwch gwestiynau (i) (ii) a (iii).

Lle gwell i dreulio penwythnos gyda'r teulu nag yng Ngwersyll yr Urdd Llangrannog? Dyma wyliau perffaith cystal â gwyliau dros y môr **a** phawb yn siarad Cymraeg.

Cewch fwynhau ymlacio a chael gwefr wrth wneud amrywiaeth o weithgareddau gyda chymorth y swyddogion. Gellir profi prydfferthwch yr ardal leol **pan** fo hi ar ei gorau a cherdded y llwybr arfordirol. Dewch i fwynhau cwmnïaeth teuluoedd eraill o Gymru benbaladr. Gobeithio

- (i) Rhoddir 1 marc am bob esboniad cywir. Disgwylir bod y disgyblion yn defnyddio termau cywir.

a phawb : treigladau laes ar ôl cysylltair 'a'.

Cewch fwynhau: gwrthrych berf gryno bersonol yn treiglo'n feddal.

pan fo: treigladau meddal ar ôl y cysylltair 'pan'

[1 x 3 = 3]

- (ii) Rhoddir 1 marc am bob ateb cywir:

ansoddair cymharol gradd gyfartal: cystal â

berf amhersonol amser presennol: gellir

berfenw: profi

[1 x 3 = 3]

- (iii) Rhoddir 1 marc am gymal enwol cywir ac am gywirdeb ieithyddol. 1 neu 2 wall – colli ½ marc. Mwy na 2 wall – colli 1 marc
Gellir dyfarnu 1 marc am y frawddeg ganlynol.
Gobeithio y cewch chi brofiadau bythgofiadwy ar eich gwyliau. [1]

- (iv) Rhoddir ½ marc am bob ateb cywir:
Berf gryno, person cyntaf, amser presennol arferiadol.
Berf gryno, person cyntaf, amser dyfodol. [1]

- (v) Rhoddir 2 farc am frawddeg gywir. 1 neu 2 wall – colli ½ marc. Mwy na 2 wall – colli 1 marc
Gellir dyfarnu 2 farc am y brawddegau canlynol:
Hwylodd y llong a oedd wedi'i thrwsio o'r harbwr yn gynnar yn y bore.
Ar ôl iddi gael ei thrwsio hwylodd y llong o'r harbwr yn gynnar yn y bore.
Hwylodd y llong o'r harbwr yn gynnar yn y bore wedi iddi gael ei thrwsio. [2]

- (vi) Rhoddir 1 marc am bob gwall a gywirwyd ac 1 marc am bob esboniad cywir. Rhaid i'r cywiriad fod yn gywir cyn ennill marc. Disgwylir bod y disgyblion yn defnyddio termau cywir e.e. rhagenw, arddodiad, rhagenw perthynol, cysylltair, cymal.

dogfen > ddogfen: enw benywaidd unigol yn *treiglo'n feddal yn y traethiad ar ôl 'yn'*.

ohono > ohoni: gan fod 'dogfen' yn enw benywaidd mae angen defnyddio *ffurf fenywaidd yr arddodiad 'o'*. [4]

- (vii) Rhoddir 3 marc am lunio paragraff amrywiol ei frawddegau. Gellir dechrau brawddeg gyda '*Y mae*' / '*Mae*' unwaith yn unig. Gellir dyfarnu 3 marc am y canlynol:

Mae ein tŷ ni wedi'i godi ar graig sy'n edrych dros y môr. Glas yw'r môr gan amlaf, ond weithiau pan fo hi'n chwythu y mae'n rhychau gwynion. Golwg ffyrnig sydd arno'r adeg honno, a golwg lonydd arno pan fo'n las.

Gellir derbyn fersiynau eraill sy'n gydnaws â'r darn.

[3]

[25]

ADRAN B

Cwestiwn 2

Meini Prawf Cwestiwn Penodol

Wrth ateb y naill gwestiwn a'r llall disgwylir bod yr ymgeiswyr yn:

- cyfeirio'n benodol at gerddi a defnyddio dyfyniadau perthnasol
- saernïo traethawd ac yn dewis a dethol y perthnasol
- ymdrin â chrefft/arddull y beirdd, ei saernïo o fewn y drafodaeth gan gyfeirio at y gynghanedd lle bo angen

Dyfarnu marciau:

- rhaid ystyried ansawdd y drafodaeth wrth ddyfarnu marciau
- os na roddir sylw i arddull o gwbl dylid gostwng y marciau un radd
- pe bai ymgeisydd yn trafod un gerdd yn unig – marcio AA2 allan o 10
- pe bai ymgeisydd yn trafod dwy gerdd yn unig – marcio AA2 allan o 20
- rhaid i farc iaith AA3 fod o fewn un band marcio (yn uwch neu'n is) i farc y cynnwys
- dylid ystyried 3 phwynt cyntaf meini prawf AA3 yn ogystal â'r ddau sy'n ymwneud â chywirdeb iaith

Cwestiwn (a)

Mae Cymru a'r iaith Gymraeg wedi ysbrydoli cerddi beirdd ar hyd y blynyddoedd.

Trafodwch a chymharwch sut y llwydda Waldo Williams, Gerallt Lloyd Owen a Myrddin ap Dafydd i gyfleu eu **gweledigaeth am Gymru a'r Gymraeg**. Dylech gyfeirio at **gynnwys** y cerddi a'u **harddull**.

Byddant yn cyfeirio at 'Preseli', 'Y Gŵr sydd ar y Gorwel' a 'Gwenllian'. Y nod yw **dewis a dethol yr elfennau perthnasol yn unig i ateb gofynion y cwestiwn**. Bydd yr elfen **gymharol** yn rhan hanfodol wrth gyfleu gweledigaeth y beirdd am Gymru a'r iaith Gymraeg. Mae'r tri bardd wedi cyfansoddi eu cerddi yn ystod cyfnodau gwahanol ac o'r herwydd maent wedi cael eu dylanwadu gan ddigwyddiadau penodol yng Nghymru ond eto mae gan y tri eu llais eu hunain.

Pwysigrwydd Cymru a'r iaith Gymraeg:

Gwelir pwysigrwydd Cymru a'r iaith Gymraeg i Waldo Williams wrth iddo edrych allan ar y byd drwy ffenestr ei iaith a'i ddiwylliant. Cyfeiria at ei fro fel rhan annatod o'i hunaniaeth a gwêl fygythiad y Weinyddiaeth Amddiffyn yn tanseilio ei hunaniaeth. Microcosm o Gymru yw ei fro a mynega ei gariad at Gymru. Nid ceisio ateb a wna Waldo yn y gerdd hon ond rhoi'r ateb – cenhadu a'r egwyddor i sicrhau heddwch yw brawdoliaeth.

Yn wahanol i Waldo mae condemniad Gerallt Lloyd Owen o'i genedl yn y gerdd 'Y Gŵr sydd ar y Gorwel' yn dangos ei weledigaeth ef yn glir. Rhybudd uniongyrchol sydd yma y byddwn ni, genedl y Cymry, yn gweld ein cywilydd ryw ddydd am nad oeddem ni wedi gwrando mwy ar lais Saunders Lewis. Mae'n cyfleu ein difaterwch fel cenedl. Mae'r bardd yn feirniadol o'r Cymry, ac yn eu hannog i edrych ar Saunders Lewis a dilyn ei esiampl.

Yn yr un modd mae gweledigaeth Myrddin ap Dafydd am Gymru'n debyg i syniadau Gerallt Lloyd Owen. Coda'n hymwybyddiaeth ni o'n hanes cythryblus a thrist yn 'Gwenllian'. Wrth fyfyrion ar lan y Fenai sylweddola yn union fel Gwenllian, fod y Gymraeg wedi cael ei hesgymuno a bod yr iaith yn alltud i sawl rhan o Gymru erbyn hyn. Mae tristwch yn llais y bardd wrth gyfleu '*distawrwydd didosturi*'. Mae yma feirniadaeth ohonom ni fel Cymry nad ydym yn trysori ein hiaith yn ddigonol.

Rhybuddio'n dawel a wna Waldo Williams a Myrddin ap Dafydd:

Tra bo Gerallt Lloyd Owen yn blaen ei genadwri ac yn awgrymu bod brwydro a thasgu gwaed yn gyfiawn yng nghyd-destun cenedlaetholdeb, '*Ni all sŵn ennill senedd, Ni ddaw fyth heb newydd fedd*', mae modd cyfeirio bod Waldo Williams a Myrddin ap Dafydd yn fwy heddychlon ac yn llai eithafol. Proffwydo tranc ein gwlad gan ein rhybuddio'n glir am beryglon colli'n hiaith a'n hetifeddiaeth wna Myrddin ap Dafydd. Yn yr un modd - Waldo Williams yng nghlo ei gerdd 'Preseli'. Mae'n ymbil arnom i warchod ei ardal a'i gwerthoedd gwaraidd gan fod rhyw rym yn bygwth ei gymdeithas ddelfrydol.

Gwêl y beirdd gysylltiad rhwng iaith a thir:

Mae Myrddin ap Dafydd fel Waldo gynt yn boenus o ymwybodol o'r bygythiad i'r iaith a chenedligrwydd y Cymry. Gwêl berthynas unigryw rhwng gwlad a'i phobl a chysylltiad rhwng iaith a thir. Yn yr un modd Gerallt Lloyd Owen, mae yma ymwybyddiaeth gref na fydd cenedl y Cymry yn goroesi heb frwydr. Y gred bod rhaid brwydro i oroesi fel cenedl sydd wrth wraidd canu'r bardd; dyna'i weledigaeth.

Cynnig gobaith ac arweiniad i Gymru a'r iaith Gymraeg:

Caiff Myrddin ap Dafydd ei argyhoeddi, fel y mae'r llanw'n troi'n sydyn ar draeth Lafan, y daw'r iaith eto '*i mew'n dros dywod Menai*' gan ennill ei thiriogaeth a dychwelyd i hawlio ei phriod le yng Ngwynedd. Yn yr un modd gwêl Gerallt Lloyd Owen hefyd lygedyn o obaith ac mae'n darogan y daw'r genedl at ei choed, '*daw y dydd Y gweli dy gywilydd*'. Ceir gobaith y bardd yn treiddio drwy gerdd Waldo, y gobaith am y dyfodol yn cael ei drosglwyddo wrth ddefnyddio delweddau arbennig. Drwy edrych yn ôl i'r gorffennol ac ar y presennol caiff Waldo ateb i'r dyfodol. Gwerthoedd ysbrydol a brawdgarwch sy'n rhan o'n cymdeithas ddiwylliannol, glôs yw unig obaith y ddynoliaeth i fyw bywyd heddychlon.

Dylent gyfeirio at ddefnydd y beirdd o fesurau ac arddull wrth gyfleu eu gweledigaeth am Gymru a'r iaith Gymraeg.

Efallai y byddant yn cyfeirio at:

'Preseli' Waldo Williams

- pwysigrwydd bro'r Preseli, yr iaith Gymraeg a Chymru
- ysgrifennu pan oedd y weinyddiaeth rhyfel yn bygwth codi maes ymarfer rhyfel o amgylch ardal Mynachlog Ddu
- adnabod ei ardal yn dda a'r hyn sydd o'i amgylch sydd wedi magu ynddo annibyniaeth barn
- cyfeirio at ei fro enedigol fel 'bro brawdoliaeth' a chariad Waldo at fro yn tarddu o'r bobl
- gwêl ei fro fel rhan annatod o'i hunaniaeth, bygythiad i'w fro yn tanseilio ei hunaniaeth
- brawdgarwch a brawdoliaeth, penillion 2 a 3: thema allweddol
- cymdeithas ddynol ar y Preseli yn wydn ac yn cydweithio, er yn brin yn faterol, syniad o berthyn yma

- gwêl yn y Preseli obaith i ddynoliaeth, dyma enghraifft berffaith sut y dylai pobl fod yn byw ac yn gweithio gyda'i gilydd – microcosm o Gymru yw'r ardal
- darlun delfrydol o fro ei febyd a'r ple wrth gloi
- heddychiaeth yn y clo, rhyfel a'r ffatri arfau yn bygwth yr heddwch hwn
- Waldo yn gwbl argyhoeddedig nad rhyfel yw'r ateb i broblemau'r gymdeithas
- gobaith yn treiddio drwy'r gerdd, y gobaith am y dyfodol yn cael ei drosglwyddo wrth ddefnyddio delweddau byd natur a'r 'fffenestr' a'r 'ffynnon'
- cerdd rydd – amrywio hyd llinellau ond yn defnyddio odl
- ymhyfrydu yn sŵn a sain yr enwau lleol, delwedd o 'dŷ', ailadrodd y ferf 'cadwn': Waldo yn mynnu bod ei gyd-Gymry yn sefyll fel un, 'perl yr anfeidrol awr': mae'r lle fel trysor gorau posibl iddo

'Y Gŵr sydd ar y Gorwel' Gerallt Lloyd Owen

- cydwybod y bardd yn ei bigo ynglŷn â'r modd cywilyddus y gwnaethom drin Saunders Lewis a'i garcharu '*am wir act o Gymreictod*'
- portread o Saunders Lewis: disgrifiad corfforol; bychan ac eiddil o ran ymddangosiad ond nid o ran ei bersonoliaeth, meddwl chwim, gŵr dysgedig, person breuddwydiol â llais distaw
- y bardd yn dyrchafu'r ysgolhaig a'r cenedlaetholwr i'r carn
- cyffelybu Saunders Lewis i Iesu Grist - cyfosod aberth Saunders Lewis dros Gymru â'r aberth fwyaf un sef marw ar y groes
- er bod hynny'n eithafol, mae'n ein hatgoffa sut, yn ôl y Beibl, na dderbynnir proffwyd yn ei wlad ei hun a sut y gwrthodwyd Saunders Lewis, ei greddau a'i weithredoedd, gennym ni fel cenedl
- y modd y cafodd ei drin gan ei genedl, ceir beirniadaeth ar y Cymry a'u cyhuddo o fod yn anniolchgar, dyma ddangos safbwynt y bardd
- cynganedd - sŵn a phoen sy'n cael eu cyfleu yn llinell gyntaf y cwpled '*naddodd ei chalon iddi a chell oedd ei diolch hi*' yn cymharu â sŵn gwacter y gell yn yr ail linell
- gweledigaeth y bardd, mae'n cynnig ateb '*Ni all sŵn ennill senedd, Ni all fyth heb newydd fedd*' – awgrym o dasgu gwaed a brwydro; mae'n gwbl blaen ei genadwri, brwydro yn gyfiawn yng nghyd-destun cenedlaetholdeb
- yn y pennill olaf mae'r bardd yn cyfarch y Cymry ac yn eu herio, eto mae yma obaith; mae yma ddarogan y daw'r genedl at ei choed, '*daw y dydd Y gweli dy gywilydd*', gan sylweddoli'r hyn a wnaeth Saunders Lewis yn naddu 'ei galon iddi'
- diddorol sylwi nad yw'r gwrthrych yn cael ei enwi yn y gerdd o gwbl
- defnyddio trosiadau, defnyddio rhagenw '*dy*' yn cyfleu ymdeimlad o agosatrwydd, ailadrodd negydd '*ni*', ailadrodd yn y clo yn creu undod
- defnyddio testun ei gerdd i gyfleu ein diffyg asgwrn cefn fel cenedl; cawn ein hannog i edrych ar SL a dilyn ei esiamp

‘Gwenllian’ Myrddin ap Dafydd

- Myrddin ap Dafydd wedi mynd yn ôl mewn hanes wrth ddewis ‘Gwenllian’ fel teitl cerdd ac yn ei thrafod o safbwynt heddiw
- meddylia'r bardd amdani fel person ac nid cymeriad mewn hanes a llwydda i ennyn ein cydymdeimlad tuag ati
- Gwenllian y plentyn yn cynrychioli'r iaith, yr iaith Gymraeg sy'n pwysu ar gydwbybod y bardd ac mae'n trin a thrafod dyfodol y Gymraeg
- y bardd ar noson o haf yn ystod 1993 wedi ymweld ag abaty Llanfaes ar lan afon Menai ac yn myfyrio am dynged Gwenllian, am dristwch ei hanes yn cael ei chipio o Abergwyngregyn a'i halltudio i Abaty Sempringham yn dri mis oed a hefyd am y tristwch nad yw pobl Gwynedd yn ymwybodol o'i bodolaeth
- marwolaeth Gwenllian a marwolaeth yr iaith yn cael cymaint o effaith ar y tir o'n cwmpas; iaith yn gymaint rhan o'r wlad, nes ei bod mewn amser yn dod yn rhan o'r tir o amgylch
- gweledigaeth y bardd - awgrymu gobaid wrth gloi, llanw'n troi a'r gobaid nid yn unig y bydd pobl yn cofio am Gwenllian ond y bydd yr iaith yn adennill ei thiriogaeth ac yn hawlio ei lle
- mesur cywydd, defnydd o gynghanedd e.e. *‘distawrwydd didosturi’* i bwysleisio anwybodaeth y Cymry am hanes Gwenllian, trosiad estynedig yw Gwenllian o'r iaith Gymraeg, creu awyrgylch trwy ddelwedd - cymharu trai afon Menai â thrai cof pobl am hanes Gwenllian a'r iaith ar drai yng Ngwynedd, defnydd amlwg o'r negyddion, cyfosod, effeithiolrwydd *‘iorwg’*
- er ei fod wedi mynd yn ôl mewn hanes, dyma gerdd bersonol iawn a phwysleisir arwyddocâd Gwenllian
- cyfres o wrthgyferbyniadau, personoli, defnyddio rhagenwau *‘ti’/‘mi’*, trosiadau, arwyddocâd *‘duw’*, ailadrodd

Mae modd i ymgeiswyr ennill marciau trwy gyfeirio at nodweddion perthnasol nas nodwyd yn y cynllun marcio hwn. Dylid gwobrwyo pob ateb teilwng.

Cwestiwn (b)

Mynegi'r ymdeimlad dwfn o berthyn a wna nifer o feirdd yn eu cerddi, boed hynny i ddarn o dir neu gymdeithas. **Trafodwch a chymharwch arwyddocâd** yr ymdeimlad yma o berthyn a gawn yng ngwaith y beirdd gan gyfeirio at y cerddi **‘Moelni’**, **‘Y Meirwon’** ac **‘Yma y mae fy lle’**. Dylech gyfeirio at **gynnwys** y cerddi, **agwedd** y beirdd a'u **harddull**.

Mae'r ymdeimlad o berthyn i ddarn o dir neu gymdeithas yn hynod bwysig i'r beirdd ac yn **ysbrydoliaeth** iddynt. Mae'r elfen gymharol yn rhan hanfodol o ofynion y cwestiwn.

Arwyddocâd yr ymdeimlad o berthyn: Bydd modd cyfeirio at y ffaith bod yr ymdeimlad yma o berthyn i fro i T. H. Parry-Williams yn gyfystyr â pherthyn nid yn gymaint i'r gymdeithas a'i phobl ond i'r tirlun a'r mynyddoedd o'i amgylch. Cyflea yn y gerdd **‘Moelni’** yr argraff ddofn a wnaeth ei gynefin mynyddig arno yn ei fachgendod. Yn yr un modd y mae Gwyn Thomas yn **‘Yma y mae fy lle’** yn myfyrio ar gyfoeth ei brofiadau ym mro ei febyd sef Blaenau Ffestiniog. Mae'n agor y drws ar y darlun ac ar y neges, sef bod y bardd yn perthyn i'r lle hwn. Mae'r bardd a'r lleoliad yn perthyn i'w gilydd yn annatod. Nid rhywbeth arwynebol mo'r teimlad hwn o berthyn, ond rhywbeth sy'n treiddio i fêr ei esgyrn a'r uniaethu hwn yn ddiddarfod. Dadansoddi'r gymdeithas ddiwydiannol yng Nghwm Tawe a wna Gwenallt gan egluro fod y dioddefaint a'r anghyfiawnder yr oedd mor ymwybodol ohono yn ifanc wedi gadael craith ar ei gof. Roedd ei blentyndod o dan gysgod parhaol angau ond eto dyma gynefin a chymdeithas a'i mowldiodd i'r hyn ydoedd.

Darlun o'r lle: Er mai darlun o le sy'n **ddigon llwm ei dirwedd** sydd gan Gwyn Thomas yn y gerdd 'Yma mae fy lle', pwysleisir y modd y mae'r bardd yn uniaethu'n llwyr ag elfennau sydd o'i gwmpas. Sonnir am yr amrywiaeth o ran tirwedd, y mawnogydd a'r corydd ar y naill law a'r creigiau ar y llaw arall; y cyfan yn rhychwantu'r canrifoedd. Fel Gwyn Thomas nid bardd yn disgrifio harddwch byd natur mo T. H. Parry-Williams ychwaith. Nid lle tlws mohono ond roedd natur o gylch ei gartref yn Eryri yn ffenomen weladwy iddo. Yn yr un modd Gwenallt wedyn, o bentref Cymraeg diwydiannol Yr Alltwn gallai edrych ar fwg y Gwaith Dur a'r Gwaith Alcan ar lawr y dyffryn a'r tomennydd lludw a sgrap. Darlun negyddol a geir o'r drefn gyfalafol ddiwydiannol a ormesodd weithwyr a theuluoedd. Tra bo Gwyn Thomas yn darlunio'i ardal, myfyrio a wna T. H. Parry-Williams gan ddefnyddio ei fro i drafod gwirioneddau bywyd.

Dylanwadau sydd arnynt: Pwysleisia Gwyn Thomas y dylanwadau a fu arno, dylanwadau na ellir eu dileu. Yn yr un modd na ellir dileu delw oddi ar 'gywion gwyddau', ni ellir dileu dylanwadau bro ei febyd oddi ar y bardd. Nid yw'n cyfeirio at ddim byd rhyfeddol, dim ond tynnu ein sylw at y pethau elfennol Cymreig a ddylanwadodd arno. Y dylanwadau hyn a greodd y bardd a dylanwadu ar '*lefelau dyfnaf fy mod*'. Yn yr un modd dywed T. H. Parry-Williams fod y mynyddoedd yn rhan o'i hanfod yntau. Cysyllta'r math o berson ydyw â gwahanol agweddau ar amgylchedd bro ei fagwraeth. Angor yw'r fro yn rhoi ymdeimlad o sicrwydd iddo. Yn achos Gwenallt dylanwad creulondeb y gyfundrefn gyfalafol ddiwydiannol arno oedd yn bennaf gyfrifol am ei bererindod a'i agwedd at y gymdeithas Gristnogol y magwyd ef ynddi. Cafodd flynyddoedd o dyndra rhwng Marcsiaeth a Christnogaeth a gwelodd seiliau ei ffydd yn ymddatod. Nid disgrifio bro ei febyd yn y gorffennol a wna Gwyn Thomas ond disgrifio'r lle heddiw yn y presennol er mwyn pwysleisio mor drwm y mae dylanwadau'r ardal arno.

Agwedd: Defnyddia T. H. Parry-Williams fro ei febyd i drafod gwirioneddau bywyd. Daw i adnabod ei hun gan athronyddu yn y gobaith y daw i ddeall bywyd a marwolaeth. Yn wahanol i sawl bardd nid ffrwyth myfyrdod a geir ond y myfyrdod ei hun. Mae'n ystyried cysyniadau crefyddol, rhamantaidd, modernaidd, gwyddonol, daearyddol ond yn derbyn yr un ohonynt yn llawn. Awgryma y gall dyn adael ei ôl ar y ddaear yn yr un modd ag y mae'n sôn am y '*cewri wedi bod erioed yn hir lyfnhau'r llechweddau ar bob llaw*' gan gydnabod felly fodolaeth rhyw rymoedd ysbrydol hyd yn oed os nad ydynt yn rymoedd crefyddol. Er gwaethaf dicter Gwenallt yn erbyn effeithiau cyfalafiaeth ymwithiol daeth i edmygu dewrder a gwerthoedd y gymdeithas ddiwydiannol yr oedd yn rhan ohoni a'r *Meirwon* hyn a ddangosodd iddo werthoedd bywyd. Mae'n moli'r bobl ac yn sylweddoli mai sylfaen pob gwareiddiad yw teulu, dyn a'i gymdogaeth.

Dylent gyfeirio at ddefnydd y beirdd o fesurau ac arddull wrth fynegi'r ymdeimlad dwfn o berthyn i ddarn o dir neu gymdeithas e.e. mae'r soned yn fesur cryno yn caniatáu i T. H. Parry-Williams fyfyrion gan greu delweddau o syniadau, y wers rydd wedyn i Gwyn Thomas yn caniatáu iddo ddefnyddio'r odl yn bwrpasol yn y clo.

Yma y mae fy lle

- Mae'n perthyn i ardal bro ei febyd sef Blaenau Ffestiniog ac yn mynegi ymlyniad at ddarn o dir, ymdeimlad dwfn o berthyn.
- Mae'r bardd a'r lleoliad yn perthyn i'w gilydd yn annatod.
- Pwysleisir y dylanwadau a fu arno, dylanwadau na ellir eu dileu.
- Nid disgrifio a phwysleisio harddwch y lle a wna'r bardd ond yn hytrach yr amrywiaeth o ran tirwedd, y mawnogydd a'r corsydd ar y naill law a'r creigiau ar y llaw arall a dyma gyfoeth ei brofiadau, maent yn rhychwantu'r canrifoedd.
- Cyfeiria at fyd natur a'r diwydiant llechi, y '*gigfran a'r gylfinir*' a'r '*defaid*' sef y pethau elfennol Cymreig hyn a ddylanwadodd arno.
- Mae fel petai'r '*gwair gwydn*' yn bodoli law yn llaw â'r diwydiant llechi. Cyfeirir at gynnwrf y lle o ganlyniad i'r diwydiant llechi.
- Y dylanwadau hyn a greodd y bardd sy'n parhau drwy gydol bywyd '*hyd lefelau dyfnaf fy mod*'.
- Pwysleisir y modd y mae'r bardd yn uniaethu'n llwyr gyda'r elfennau sydd o'i gwmpas.
- Nid rhywbeth arwynebol mo'r teimlad hwn o berthyn, ond rhywbeth sy'n treiddio i fêr ei esgyrn.
- Disgrifio bro ei febyd yn y presennol a wna'r bardd.
- Cerdd yn y wers rydd sy'n defnyddio odl yn achlysurol a geir yma, e.e. defnyddia'r odl wrth gloi'r gerdd er mwyn cysylltu'r geiriau pwysig '*yn ddiddarfod*' a '*fy mod*', defnydd o ailadrodd '*yma y mae fy lle*', gwrthgyferbyniadau: '*mawnogydd a'r mannau llaith*' ac '*esgeiriau hir y creigiau*,' '*meini llwydion yma sydd fel llygadau'r cynfyd*' yn rhychwantu'r canrifoedd, agor y gerdd â'r gair '*annileadwy*' a chloi drwy ddefnyddio '*yn ddiddarfod*', paradocs '*a ddarniwyd, yn ddethau, â ffrwydrion*' wrth ddisgrifio crefft y chwarelwr, uchafbwynt yn y llinell olaf.

Y Meirwon

- Cerdd i gymdeithas ddiwydiannol Cwm Tawe sydd yma, yn cyfleu caledi ac enbydrwydd y dosbarth gweithiol. Mae'r bardd yn dadansoddi'i gymdeithas a'i gynefin ac yn olrhain ei bererindod.
- Ceir atgofion am ei gyfoedion fu'n chwarae rygbi gydag ef, doedd ganddo ddim syniad beth fyddai eu tynged.
- Cyflëir agwedd y bardd at y gymdeithas Gristnogol y magwyd ef ynddi. Cafodd flynyddoedd o dyndra rhwng Marcsiaeth a Christnogaeth a gwelodd seiliau ei ffydd yn ymddatod.
- Gwelir dicter cynyddol y bardd wrth sôn am angau ond nid angau cyffredin mohono fel yr angau a wybu ardaloedd a oedd yn rhydd o ddamweiniau'r byd cyfalafol.
- Gwyddai Gwenallt o brofiad personol beth oedd effaith '*yr angau llychlyd*,' '*yr angau a chanddo arswyd tynghedfen las*,' sef marwolaethau cynamserol, y gwastraff diwydiannol.
- Gwyddai hefyd am ddychwch y gweddwon '*a llond dwrn o arian y gwaed*' yn waddol am oes o aberth. Dioddefent yn dawel, yn ddi-emosiwn gan dderbyn iawndal am eu colledion, '*A bwcedaid o angau yn atgo' tan ddiwedd oes*'.
- Adnabu Gwenallt ruddin y gymdeithas ddiwydiannol, ei dewrder a gwerthoedd dynoliaeth.
- Dychwelyd at Gristnogaeth a wnaeth, at egwyddorion Cristnogol yn hytrach na chapelyddol.

- Mae'r clo yn fratiog, yn feirniadol ac yn nodweddiadol o Gwenallt Sosialaidd a chrefyddol. Ceir yma eironi dyrchafol. Chwalwyd ei fyd delfrydol, ei '*Wtopia*' pan ddaeth y Gweithiau Dur ac Alcan i'r fro ond eto noda mai *Y Meirwon* a ddangosodd iddo werthoedd cynhaliol bywyd; er nad yw'r gerdd yn clodfori na delfrydu, mae'n gerdd o foliant i'r bobl.
- Ceir yma weledigaeth onest iawn - sylfaen pob gwareiddiad yw teulu, dyn a'i gymdogaeth.
- Ceir arddull sgysiol ar ddechrau'r gerdd, cyflythrennu '*A'r rhaffau dur a'm deil dynnaf wrthynt hwy*' yn pwysleisio ei gysylltiad â'r gorffennol, '*beddau*' yn drosiad o fyd glofaol - nid oes neb yn byw i'w gofio, gwrthgyferbyniadau - naws ysgafn / tristwch y penillion cyntaf, chwarae ar eiriau - '*Y Merthyron*' - eironi cignoeth, dau ferfenw negyddol pwerus '*torri*', '*tywyllu*'. Ymadroddion '*sleifiem i'r parlyrau Beiblaidd i sbio yn syn*' yn gwbl wrthgyferbyniol i'r cyfeiriad at ganeuon gwrthryfel y genhedlaeth iau '*Golectau gwrthryfel coch trais*'. Delweddu angau '*y llewpart diwydiannol a naid yn sydyn slei*.' Rhythmau amrywiol i gyfleu arafwch '*yr angau a gerdd..... llaith*' a sydynrwydd disymwth '*y llewpart diwydiannol*', gwrthgyferbynnu geiriau aml sillafog ac unsillafog i gyfleu effaith. Personoli angau '*angau hwteraidd*'. Cyfres o ansoddeiriau cras i fwrw gwawd ar y gelyn '*yr angau llychlyd, myglyd, meddw*' - cynghanedd yn atgyfnerthu'r teimladau, cyfansoddair '*dewrfud*' yn crisialu i'r dim.

Moelni

- Gwelir pwysigrwydd ac arwyddocâd bro ei febyd i'r bardd, er nad bardd yn disgrifio harddwch byd natur mohono.
- Mae perthynas y bardd a'i fro mor ddwys fel bod ei hunaniaeth yn dibynnu arni, roedd ef a'i fro yn rhan annatod o'i gilydd.
- Ar 'gynefin' ei fro enedigol mae'r pwyslais yn hytrach nag ar y genedl.
- Mae'r son am y '*cewri wedi bod erioed yn hir lyfnhau'r llechweddau ar bob llaw*' yn cydnabod bodolaeth rhyw rymoedd, ysbrydol, hyd yn oed os nad ydynt yn rymoedd crefyddol.
- Mae holl brofiadau personol ei fachgendod yn ymwneud â'r ardal fynyddig yn Eryri yn bwysig iddo. Dywed bod y mynyddoedd yn rhan o'i hanfod. Cysyllta y math o berson ydyw gyda gwahanol agweddau ar amgylchedd bro ei fagu.
- Yn y chwechawd mae'n derbyn y bydd '*peth o'm defnydd yn y byd ar ôl yn rhywle*' sy'n awgrymu y cred y gall dyn adael ei ôl ar y ddaear; dyma'i ddeuoliaeth sy'n dangos ei anallu i ddod i unrhyw gasgliad pendant ynglŷn â bywyd a marwolaeth.
- Defnyddia fro ei febyd i drafod gwirionedd am fywyd. Mae moelni sydd ar yr un pryd yn gysurus ond hefyd yn angheuol oherwydd yno y daeth ac y bydd yn dychwelyd. Ar y naill law dyma fardd yn ymgodymu â chwestiynau mawr tragwyddoldeb ond hefyd dyma blentyn yn dychwelyd i'w gynefin.
- Gweler ei ddefnydd o'r mesur soned a'r newid yn dilyn yr '*Ac os*'.
- Gweler grym y cwpled clo.
- Mae'n fardd metaffisegol yn gwneud delweddu o syniadau.

Mae modd i ymgeiswyr ennill marciau trwy gyfeirio at nodweddion perthnasol nas nodwyd yn y cynllun marcio hwn. Dylid gwobrwyo pob ateb teilwng.

Cynllun Marcio Cwestiwn 2 – Barddoniaeth 30 marc am yr ymateb ysgrifenedig a 10 am safon yr iaith a'r arddull

AA2 – Ymateb i Destun	AA2 – Ystod y Marciau (30)	AA3 – Ysgrifennu	AA3 – Ystod y Marciau (10)
• arddangos gwybodaeth drylwyr ac eang am y cerddi • crynhoi ffeithiau perthnasol yn effeithiol, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n gydlynol • cymharu a chroesgyfeirio effeithiol rhwng gweithiau'r beirdd a astudiwyd • arddangos dealltwriaeth dda o'r cysyniadau • dadansoddi a dehongli'n dda ystod o gerddi • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus a chydlynol • cyflwyno tystiolaeth drwy gyfeirio at gerddi penodol a defnyddio dyfyniadau'n effeithiol • dadansoddi arddull yn effeithiol a chyfeirio at y technegau a ddefnyddir gan y beirdd • defnyddio termau gwerthfawrogi barddoniaeth yn effeithiol	24 - 30	• mynegi syniadau a dadleuon cymhleth yn glir a chroyw, mewn gwahanol sefyllfaoedd ac at wahanol ddibenion • rhoi sylw manwl i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull yn sensitif • saernïo'r gwaith yn fwriadus er mwyn cyfleu cymhlethdod y pwnc • arddangos cyfoeth o adnoddau iaith • arddangos gafael sicr ar ramadeg a chystawen	8 - 10
• arddangos gwybodaeth fanwl am y cerddi • crynhoi ffeithiau perthnasol a'u cyflwyno'n gydlynol • cymharu a chroesgyfeirio synhwyrol rhwng gweithiau'r beirdd a astudiwyd • arddangos dealltwriaeth eithaf da o'r cysyniadau • dadansoddi a dehongli'n synhwyrol ystod o gerddi • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus • cyfeirio at elfennau perthnasol yn y cerddi a defnyddio dyfyniadau addas a phwrpasol yn aml • dadansoddi arddull yn foddhaol a chyfeirio at y technegau a ddefnyddir gan y beirdd • defnyddio termau gwerthfawrogi barddoniaeth yn gyson	20 - 23	• mynegi syniadau a dadleuon lled gymhleth yn glir a chroyw mewn gwahanol sefyllfaoedd ac at wahanol ddibenion • rhoi sylw manwl i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull • cynllunio'r gwaith yn ofalus er mwyn cyfleu cymhlethdod y pwnc • arddangos adnoddau iaith da • arddangos gafael gadarn ar ramadeg a chystawen	7

AA2 – Ymateb i Destun	AA2 – Ystod y Marciau (30)	AA3 – Ysgrifennu	AA3 – Ystod y Marciau (10)
• arddangos gwybodaeth am y cerddi gyda manylder ar adegau • crynhoi rhai ffeithiau perthnasol a'u cyflwyno'n gywir • cymharu a chroesgyfeirio rhwng gweithiau'r beirdd a astudiwyd • arddangos dealltwriaeth foddhaol o'r cysyniadau • dadansoddi a dehongli'r testun yn foddhaol • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau'n drefnus • cyfeirio weithiau at elfennau perthnasol yn y cerddi a defnyddio dyfyniadau addas • trafod agweddau ar arddull y beirdd a chyfeirio at dechnegau a ddefnyddir • defnyddio termau gwerthfawrogi barddoniaeth yn eithaf cyson	15 - 19	• mynegi syniadau a dadleuon yn glir mewn gwahanol sefyllfaoedd ac at wahanol ddibenion • rhoi sylw boddhaol i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull • cynllunio'r gwaith yn lled ofalus er mwyn cyfleu gwahanol agweddau ar y pwnc • arddangos amrywiaeth o adnoddau iaith • gafael foddhaol ar ramadeg a chystrawen	5 - 6
• arddangos gwybodaeth am gynnwys y cerddi • crynhoi rhai ffeithiau perthnasol • cymharu a chroesgyfeirio ychydig rhwng gweithiau'r beirdd • arddangos dealltwriaeth o'r cysyniadau • ymresymu a chyfeirio at rai elfennau penodol yn y cerddi • defnyddio ambell gyfeiriad penodol at gerddi a defnyddio dyfyniadau addas yn achlysurol • trafod rhai agweddau ar arddull y beirdd a chyfeirio at dechnegau a ddefnyddir • defnyddio rhai termau gwerthfawrogi barddoniaeth	11 - 14	• defnyddio iaith yn briodol i fynegi syniadau a dadleuon uniongyrchol • dangos ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith • defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas • arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen	4
• arddangos gwybodaeth fras am y cerddi • cyflwyno rhai ffeithiau perthnasol • ceisio cymharu gwaith beirdd â'i gilydd • arddangos dealltwriaeth o ambell gysyniad • dangos y tueddiad i ailadrodd cynnwys • arddangos ambell enghraifft o ddatblygu syniadau personol, arwynebol • defnyddio ambell i gyfeiriad penodol at gerddi a dyfynnu'n achlysurol iawn • ceisio trafod ambell agwedd ar arddull • defnyddio ambell derm gwerthfawrogi barddoniaeth	6 - 10	• mynegi syniadau uniongyrchol a syml yn lled glir • dangos peth ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith • defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas • arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen	2 - 3
• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol yn unig	0 - 5	• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol yn unig	0 - 1

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 4

Y NOFEL A LLAFAREDD

(Arholiad Llafar)

CYNLLUN MARCIO

AA1	AA1 – ystod Marciau (20)	AA2	AA2 – ystod Marciau (40)
- cydadweithio ag eraill yn aeddfed - ymestyn a newid cyfeiriad dadl yn ddeallus - ymateb ac ymresymu'n berthnasol, yn gryno a threiddgar - defnyddio'r iaith lafar yn rhywiog i gyfleu syniadau cymhleth yn glir ac argyhoeddiadol - arddangos blaengaredd a hyder wrth fynegi barn a datblygu trafodaeth	16 - 20	- arddangos gwybodaeth drylwyr am y nofel - crynhai ffeithiau cymhleth a pherthnasol, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n strwythuredig - croesgyfeirio'n ddeallus rhwng gwahanol agweddau ar y pwnc yn ôl yr angen - arddangos dealltwriaeth gadarn o'r cysyniadau - dadansoddi a dehongli'n dreiddgar yng nghyd-destun y testunau a drafodir - datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus a chydlynol - cyflwyno tystiolaeth drwy gyfeirio at olygfeydd perthnasol a defnyddio dyfyniadau'n effeithiol - dadansoddi arddull yn dreiddgar a chyfeirio at y technegau a ddefnyddir mewn gwahanol destunau gan groesgyfeirio rhyngddynt - defnyddio termau gwerthfawrogi llenyddiaeth/llunyddiaeth yn ddeallus	32 - 40
- cydadweithio ag eraill yn hyderus ac effeithiol - ymestyn dadl yn ddeallus - ymateb ac ymresymu'n berthnasol a chryno - defnyddio'r iaith lafar yn sicr a chywir i gyfleu syniadau cadarn yn glir a chroyw - arddangos hyder a brwdfrydedd wrth fynegi barn a datblygu trafodaeth	13 - 15	- arddangos gwybodaeth fanwl am y nofel - crynhai ffeithiau perthnasol yn effeithiol, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n gydlynol - croesgyfeirio'n effeithiol rhwng gwahanol agweddau ar y pwnc yn ôl yr angen - arddangos dealltwriaeth sicr o'r cysyniadau - dadansoddi a dehongli'n dda yng nghyd-destun y testunau a drafodir - datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus - cyfeirio at olygfeydd perthnasol a defnyddio dyfyniadau addas a phwrpasol yn aml - dadansoddi arddull yn effeithiol a chyfeirio at y technegau a ddefnyddir mewn gwahanol destunau - defnyddio termau gwerthfawrogi llenyddiaeth/llunyddiaeth yn effeithiol	26 - 31

AA1	AA1 – ystod Marciau (20)	AA2	AA2 – ystod Marciau (40)
- cydadweithio ag eraill yn hyderus - llwyddo i gynnal dadl - ymateb yn berthnasol a chryno - defnyddio'r iaith lafar yn briodol i gyfleu syniadau yn glir a chydlynol - mynegi barn yn hyderus a'i chefnogi â thystiolaeth yn gyson	10 - 12	- arddangos gwybodaeth am y nofel gyda manylder ar adegau - crynhoi'r ffeithiau perthnasol yn effeithiol a'u cyflwyno'n gywir - croesgyfeirio synhwyrol rhwng gwahanol destunau - arddangos dealltwriaeth dda o'r cysyniadau - dadansoddi ac ymresymu'n foddhaol yng nghyd-destun y testunau a drafodir - datblygu ac ehangu ar y prif syniadau'n drefnus - cyfeirio weithiau at olygfeydd perthnasol a defnyddio dyfyniadau addas - dadansoddi arddull a chyfeirio at y technegau a ddefnyddir mewn gwahanol destunau - defnyddio termau gwerthfawrogi llenyddiaeth/llunyddiaeth yn gyson	20 - 25
- cydadweithio ag eraill yn gyffyrddus - cynnig amryw o sylwadau perthnasol - defnyddio'r iaith lafar yn briodol i gyfleu syniadau yn glir ac yn ddealladwy - mynegi barn a chyflwyno rhesymau yn gyson	7 - 9	- arddangos gwybodaeth am y nofel gyda pheth manylder ar adegau - crynhoi rhai ffeithiau perthnasol a'u cyflwyno'n gywir - ychydig o groesgyfeirio rhwng y gwahanol destunau - arddangos dealltwriaeth foddhaol o'r cysyniadau - dadansoddi'r gweithiau a drafodir ac ymresymu'n lled foddhaol - datblygu ac ehangu ar y prif syniadau - defnyddio ambell gyfeiriad penodol at olygfeydd a defnyddio dyfyniadau - trafod agweddau ar arddull a chyfeirio at rai technegau wrth geisio'i dadansoddi - defnyddio rhai termau gwerthfawrogi llenyddiaeth/llunyddiaeth	14 - 19
- cydadweithio ag eraill - cynnig sylwadau perthnasol - defnyddio'r iaith lafar yn briodol i gyfleu syniadau a dadleuon syml ac uniongyrchol - mynegi barn a chyflwyno rhesymau	4 - 6	- arddangos gwybodaeth arwynebol am y nofel - cyflwyno rhai ffeithiau perthnasol a chreu ambell gymhariaeth rhwng testunau - ymresymu a chyfeirio at rai elfennau penodol yn y gweithiau a drafodir - defnyddio ambell gyfeiriad penodol at olygfeydd a dyfynnu'n achlysurol - datblygu ac ehangu ar rai syniadau wrth gyfeirio at wahanol destunau - trafod agweddau ar arddull wrth geisio'i dadansoddi - defnyddio ambell derm gwerthfawrogi llenyddiaeth/llunyddiaeth	8 - 13
Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai o nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.	0 - 3	Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.	0 - 7

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 5

RHYDDIAITH YR OESOEDD CANOL, YR HENGERDD A'R CYWYDDAU

(Papur Ysgrifenedig)

CYNLLUN MARCIO

1. Rhyddiaith yr Oesoedd Canol

Mae 45 marc i'r cwestiwn cyfan. Rhoddir 15 marc am AA2 - Ymateb i destun i 1 (a) a'r un modd i 1 (b). Rhoddir 15 marc am AA3 – Defnyddio iaith ysgrifenedig ar draws y ddau isgwestiwn.

- (a) Disgwylir i'r ymgeiswyr allu darllen a deall orgraff a gramadeg y testun gwreiddiol er mwyn ateb yr adran hon.

Disgwylir i'r ymgeiswyr allu deall ystyr cynnwys a rhediad storïol y dyfyniad a chyflwyno dehongliad trefnus, cryno ohono.

Disgwylir i'r ymgeiswyr allu nodi eu bod wedi deall arwyddocâd y syniadau cyd-destunol sydd yn y dyfyniad, megis y canlynol:

- sefyllfa israddol Branwen yn Iwerddon
- sut y darlunnir statws cymdeithasol
- urddas cymeriad Branwen
- effaith y dioddefaint ar ei chymeriad
- dial a sarhad a'u heffaith ar y briodas wleidyddol
- cwlwm teulu
- elfennau mytholegol cymeriad Bendigeidfran
- doethineb a dewrder Bendigeidfran
- gwendid cymeriad Matholwch
- elfennau onomastig dihareb "a uo penn bit pont"
- rhyfel
- arwriaeth a llwfrdra

Cwestiwn 1(a)**(15)**

	AA2 – Ymateb i destun
12 - 15	• arddangos gwybodaeth drylwyr am y testun • arddangos dealltwriaeth gadarn a threiddgar o arwyddocâd cysyniadau cyd-destunol y dyfyniad • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus a chydlynol • enghreifftio'n effeithiol wrth ateb
10 - 11	• arddangos gwybodaeth fanwl am y testun • arddangos dealltwriaeth sicr o arwyddocâd cysyniadau cyd-destunol y dyfyniad • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus • enghreifftio addas a phwrpasol wrth ateb
8 - 9	• arddangos gwybodaeth fanwl am y testun ar adegau • arddangos dealltwriaeth dda o arwyddocâd cysyniadau cyd-destunol y dyfyniad • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau'n drefnus • enghreifftio addas wrth ateb
5 - 7	• arddangos peth gwybodaeth am y testun • arddangos dealltwriaeth foddhaol o arwyddocâd cysyniadau cyd-destunol y dyfyniad • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau • cyfeirio ar y testun
3 - 4	• arddangos gwybodaeth arwynebol am y testun • cyfeirio at rai elfennau penodol o arwyddocâd cysyniadau cyd-destunol y dyfyniad • cyflwyno rhai syniadau • cyfeirio at y testun yn achlusurol
0 - 2	• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.

- (b) Dylai'r ymgeiswyr ddefnyddio'r dyfyniad yn sylfaen i'w hateb a chyfeirio at rannau perthnasol eraill o'r chwedl.

Disgwylir i'r ymgeiswyr allu dyfynnu'n ddeallus o'r testun gwreiddiol yn y dyfyniad er mwyn cefnogi gosodiad neu safbwynt am gymeriad Bendigeidfran yn y chwedl.

Gwobrwyr ymgeiswyr sy'n gallu dangos eu bod nhw wedi deall dehongliadau ysgolheigion o'r chwedl.

Disgwylir i ymgeiswyr ddangos eu bod nhw wedi deall cysyniadau megis:

- sefyllfa wleidyddol Bendigeidfran fel brenin coronog Ynys y Cedryn a'i berthynas gyda Matholwch, brenin Iwerddon
- ei sefyllfa deuluol a'i rôl fel gwarchodwr a phenteulu
- yr elfennau mytholegol Celtaidd
- doethineb ac arwriaeth ei gymeriad
- ei anallu i gadw'r heddwch rhwng aelodau ei deulu'i hun a rhwng Cymru ac Iwerddon, er gwaethaf ei amcanion anrhydeddus
- ei agosatrwydd at ei chwaer
- pendantrwydd i wynebu sialens
- darostwng ei hun er yn frenin
- ymddiriedaeth ei osgordd ynddo
- ei arweiniad cadarn

Cwestiwn 1(b)

(15)

	AA2 – Ymateb i destun
12 - 15	• dadansoddi cymeriadau/themâu yn ddeallus, yn glir a diamwys a dangos eu harwyddocâd • crynhoi ffeithiau cymhleth a pherthnasol, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n strwythuredig • arddangos dealltwriaeth gadarn a threiddgar o'r cysyniadau • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus a chydlynol • defnyddio dyfyniadau/enghreiffio'n effeithiol
10 - 11	• dadansoddi cymeriadau/themâu yn eithaf deallus a dangos eu harwyddocâd • crynhoi ffeithiau perthnasol yn effeithiol, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n gydlynol • arddangos dealltwriaeth sicr o'r cysyniadau • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus • defnyddio dyfyniadau/enghreiffio addas a phwrpasol
8 - 9	• arddangos dealltwriaeth dda o'r cymeriadau/themâu • crynhoi'r ffeithiau perthnasol yn effeithiol a'u cyflwyno'n gywir • arddangos dealltwriaeth dda o'r cysyniadau • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau'n drefnus • defnyddio dyfyniadau/enghreiffio addas
5 - 7	• arddangos dealltwriaeth foddhaol o'r cymeriadau/themâu • crynhoi rhai ffeithiau perthnasol a'u cyflwyno'n gywir • arddangos dealltwriaeth foddhaol o'r cysyniadau • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau • defnyddio dyfyniadau/enghreiffio
3 - 4	• arddangos gwybodaeth am gymeriadau/themâu • cyflwyno rhai ffeithiau perthnasol • rhesymu a chyfeirio at rai elfennau penodol yn y testun • cyflwyno rhai syniadau • dyfynnu/enghreiffio'n achlysurol
0 - 2	• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.

Asesir iaith ysgrifenedig wrth ateb cwestiwn gan ddefnyddio'r meini prawf canlynol i 1(a) ac 1(b). **(15)**

	AA3 – Defnyddio iaith ysgrifenedig
12 - 15	• mynegi syniadau a dadleuon cymhleth yn rymus, yn glir a chroyw • saernïo gwaith yn fwriadus er mwyn cyfleu cymhlethdod ac amlochredd y pwnc • arddangos cyfoeth o adnoddau iaith • meistrolaeth drylwyr ar ramadeg a chystrawen
10 - 11	• mynegi syniadau a dadleuon cymhleth yn glir a chroyw • saernïo gwaith yn ofalus er mwyn cyfleu cymhlethdod y pwnc • arddangos adnoddau iaith da • arddangos gafael sicr a chywir ar ramadeg a chystrawen
8 - 9	• mynegi syniadau a dadleuon lled gymhleth yn glir • cynllunio'r gwaith yn ofalus er mwyn cyfleu gwahanol agweddau ar y pwnc • arddangos amrywiaeth o adnoddau iaith • gafael gadarn ar ramadeg a chystrawen
5 - 7	• defnyddio iaith yn briodol i fynegi syniadau a dadleuon • dangos ymwybyddiaeth o drefn a dilyniant wrth gyflwyno gwaith • arddangos peth amrywiaeth o adnoddau iaith • arddangos gafael foddhaol ar ramadeg a chystrawen
3 - 4	• defnyddio iaith i fynegi syniadau a dadleuon uniongyrchol yn glir ac effeithiol • dangos peth ymwybyddiaeth o drefn wrth gyflwyno gwaith • defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas • arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen
0 - 2	• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol yn unig.

Wrth ddyfarnu marciau AA3 sylwer bod angen ystyried y ddau bwynt bwled cyntaf yn ogystal â'r ddau bwynt bwled olaf.

Asesiad Synoptig

Caiff yr ymgeiswyr eu hasesu'n synoptig yng nghwestiwn 1 wrth iddynt ddatblygu ymhellach y sgiliau canlynol: e.e. dadansoddi cymeriadaeth / themâu a defnyddio iaith ysgrifenedig. Disgwylir iddynt hefyd wneud cysylltiadau rhwng y testun gosod yn y gyfrol *Gwerthfawrogi'r Chwedlau* â diweddariad o'r chwedl gyfan.

[40]

Cwestiwn 2

Yr Hengerdd a'r Cywyddau

Mae 45 marc i'r cwestiwn cyfan. Rhoddir 15 marc am AA2 - Ymateb i destun i 2 (a) a'r un modd i 2 (b). Rhoddir 15 marc am AA3 – Defnyddio iaith ysgrifenedig ar draws y ddau isgwestiwn.

- (a) Disgwylir i ymgeiswyr drafod **cefnidir** y gerdd yng nghyd-destun y traddodiad barddol arwrol. Dylent berthnasu'r cefndir i'r dyfyniad dan sylw. Os digwydd iddynt sôn am Aneirin yn hytrach na Taliesin rhaid i'r ffeithiau fod yn berthnasol i Daliesin cyn y gallant ennill marciau.

Disgwylir i'r ymgeiswyr ddeall y cefndir arwrol a chynnwys elfennau megis y canlynol yn eu hatebion:

- Taliesin yn bencerdd ac yn un o'r Cynfeirdd a oedd yn canu yn yr Hen Ogledd yn y 6ed ganrif.
- Ceir y cyfeiriad cynharaf ato gan y mynach Nennius yn yr Historia Brittonum.
- Ymdriniaeth â swyddogaeth a statws y bardd yn y gymdeithas arwrol. Swydd Taliesin oedd canu mawl i Urien – ei ddisgrifio fel brenin dewr mewn brwydr a noddwr hael i'w ddeiliaid. Canu Taliesin yn batrwm o foli delfryd o arweinydd.
- Llyfr Taliesin, llawysgrif yn dyddio i ddechrau'r 14eg ganrif.
- Ifor Williams yn amgrymu mai brodor o Bowys ydoedd.
- 12 cerdd y credir iddyn nhw fod yn waith Taliesin yn cael eu cynnwys yn Llyfr Taliesin yn moli Urien brenin Rheged a'i fab Owain ynghyd â llawer mwy o gerddi crefyddol, ysgrythurol, proffwydol a chwedlonol a briodolwyd iddo ar gam.
- Taliesin hefyd wedi canu i Gwallog y credir iddo deyrnasu yn Elmet ger Leeds ac i Gynan Garwyn o Bowys.
- Cedwir llawysgrif Llyfr Taliesin yn y Llyfrgell Genedlaethol yn Aberystwyth.
- Gwaith Argoed Llwyfain yn ganu arwrol yn sôn am frwydr a ymladdwyd un dydd Sadwrn rhwng lluoedd Urien a'i fab Owain a'u gelyn Fflamddwyn.
- Cyfeirio at enwau'r lleoedd yn yr Hen Ogledd a damcaniaethu am eu lleoliadau. Enwau megis **Argoed Llwyfain** lle'r ymladdwyd brwydr rhwng lluoedd Urien a lluoedd, Fflamddwyn. **Goddau** - ardal i'r gogledd o Foryd Solway oedd Goddau, efallai yn Dumfries neu hyd yn oed ymhellach i'r gorllewin yn Galloway a **Rheged** sef teyrnas Urien.
- Mae nodi diwrnod penodol ar ddechrau'r gerdd yn creu'r ymdeimlad fod y bardd yn siarad am ddigwyddiad go-iawn y bu'n llygad-dyst iddo.
- Dywedir bod brwydr fawr wedi digwydd ar Ddydd Sadwrn, yn y bore ac wedi parhau drwy'r dydd. Gall ymgeiswyr gyfeirio at y frwydr yn parhau o godiad haul hyd ei fachlud fel enghraifft o'r delfrydau arwrol a fawrygir yn yr Hengerdd. Prysurdeb y paratoi at y frwydr yn awgrymu pa mor ddiwyd y bu lluoedd Urien yn eu hymdrechion i ufuddhau i'w harweinydd Urien ac i amddiffyn eu tiriogaeth.

- Fflamddwyn. Llysenw ar elyn peryglus Urien. Nid oes sicrwydd pwy oedd ef. Ceir cyfeiriad ato hefyd ym Marwnad Owain gan Talieisin. Efallai iddo fod yn un o arweinwyr yr Angliaid ond ni ellir diystyru'r posibilrwydd fod Brwydr Argoed Llwyfain wedi'i hymladd rhwng Urien a byddinoedd a oedd dan reolaeth un o'i gyd-Frythoniaid. Efallai mai naill ai Ida brenin yr Angliaid yn ardal Brynaich o 547 ymlaen ydoedd neu ei fab Theodric. Dylid manylu ar y darlun hyderus, ymffrostgar a geir ohono'n herio Urien ac Owain.
- Ceir cyfeiriad at strategaeth filwrol a threfn brwydro'r cyfnod wrth i Daliesin ddisgrifio rhannu lluoedd Fflamddwyn yn bedwar llu. Ym meddwl yr Oesoedd Canol, roedd *pedwar* yn rhif a oedd yn cyfleu perffeithrwydd ac undod, a byddai'r syniad o bedair byddin gyda'i gilydd fel hyn yn sicr o fod wedi codi braw. Creu tyndra a disgwyliad a wneir yma drwy gyflwyno nerth y gelyn cyn inni weld Urien ac Owain.
- Gall ymgeiswyr gyfeirio at yr ymladd yma am dir a daear, a oedd yn elfen mor greiddiol o ganu arwrol yr Hengerdd, trwy fanylu ar arwyddocâd yr ymadrodd "o Argoed hyd Arfynydd", a gellid ei gymharu heddiw ag ymadroddion megis 'O Gaergybi i Gaerdydd', neu 'o Fôn i Fynwy'.
- Gall yr ymgeiswyr gyfeirio at yr arferiad o gymryd a hawlio gwystlon mewn brwydrau. Mae'n debyg mai pobl yw'r *gwystlon* y mae Fflamddwyn yn gofyn amdanynt. Trwy wneud hynny, mae Fflamddwyn yn ensynio'n haerllug y byddai Urien ac Owain yn barod i ildio ac yn gwneud cadoediad yn hytrach nag ymladd yn erbyn ei bedair byddin fygythiol. Mae cadernid cymeriadau Urien ac Owain yn cael eu moli a'u dyrchafu gan Daliesin yn y gerdd am eu bod yn cael y llaw uchaf ar Fflamddwyn ac yn gwrthod ildio gwystlon. Doedden nhw ddim am ildio na rhoi gwystlon er mwyn osgoi brwydr. Nerth bôn braich nid trafod diplomyddol oedd mesur arwriaeth yn y canu cynnar.
- Gall ymgeiswyr gyfeirio at ormes yr Angliaid a oedd wedi ymsefydlu yng ngogledd ddwyrain yr Hen Ogledd. Awgrym fod Owain ab Urien wedi bod yn cystwyo'r Angliaid ac yn ddraenen yn eu hystlys.
- Balchder mewn llinach yn nodwedd o ganu arwrol a cheir cyfeiriad at berthynas Urien a'i hen hen daid Cenau ap Coel Godebog. Mawrygir dewrder Coel am na fyddai byth yn cytuno rhoi gwystlon i'r gelyn oni bai ei fod mewn sefyllfa hollol anobeithiol.
- Yn araith danllyd Urien disgrifir eto strategaeth goroesi mewn brwydr. Sonnir am ddyrchafu mur o dariannau a sbecian dros eu hymylon a chodi gwaywffyn yn heriol i'r awyr cyn plannu i ganol rhengoedd y gelyn a'u lladd. Roedd mawrygu'r gallu i drin arfau milwrol yn nodwedd o ganu arwrol y Cynfeirdd. Cwffio a lladd a bod yn barod i farw dros wlad ac arglwydd oedd yr arwriaeth eithafol a ddyrchefid uwchlaw cymod â'r gelyn yn y farddoniaeth gynnar. Roedd hyn yn rhan o'r ideoleg neu'r ddelfryd arwrol a folid. Roedd marw ar faes y gad a bod yn fwyd i frain yn anrhydedd.
- Clodfori'r meirw am eu dewrder a chofnodi'r hyn a ddigwyddodd oedd swydd y bardd. Roedd y bardd yn rhoi anfarwoldeb i ryfelwyr. Sonnir am neilltuo blwyddyn gron i gofio a dathlu buddugoliaeth fawr gwaith Argoed Llwyfain.
- Datblygodd chwedloniaeth o gwmpas enw Taliesin ar ôl ei farwolaeth – erbyn y 9fed ganrif, daethpwyd i edrych arno fel bardd holl wybodus, yn ddewin.

Cwestiwn 2 (a)

(15)

	AA2 – Ymateb i destun
12 - 15	• crynhoi ffeithiau cymhleth a pherthnasol am gefndir y gerdd, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n strwythuredig • arddangos dealltwriaeth gadarn a threiddgar o'r cysyniadau • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus a chydlynol • defnyddio dyfyniadau'n effeithiol
10 - 11	• crynhoi ffeithiau perthnasol am gefndir y gerdd yn effeithiol, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n gydlynol • arddangos dealltwriaeth sicr o'r cysyniadau • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus • defnyddio dyfyniadau addas a phwrpasol
8 - 9	• crynhoi'r ffeithiau perthnasol am gefndir y gerdd yn effeithiol a'u cyflwyno'n gywir • arddangos dealltwriaeth dda o'r cysyniadau • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau'n drefnus • defnyddio dyfyniadau addas
5 - 7	• crynhoi rhai ffeithiau perthnasol am gefndir y gerdd a'u cyflwyno'n gywir • arddangos dealltwriaeth foddhaol o'r cysyniadau • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau • defnyddio dyfyniadau
3 - 4	• arddangos gwybodaeth am gynnwys y gerdd a chyflwyno rhai ffeithiau perthnasol • ymresymu a chyfeirio at rai elfennau penodol yn y testun • cyflwyno rhai syniadau wrth gyfeirio at wahanol destunau • dyfynnu'n achlysurol
0 - 2	• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.

(b) Arddull

Disgwylir y bydd ymgeiswyr yn:

- cynllunio a strwythuro atebion trefnus a chydlynol
- defnyddio dyfyniadau o'r cywydd yn eu hatebion er mwyn dadansoddi, yn ystyrlon, sut y mae'r bardd yn trosglwyddo'i weledigaeth a thrwy wneud hynny werthfawrogi arddull y dyfyniad
- gallu cyfeirio at ddehongliadau beirniaid llenyddol pan fo hynny'n berthnasol i'r ateb
- gallu cyfeirio at rai o'r nodweddion arddull a throadau ymadrodd hyn a **manylu ar eu heffeithiolrwydd:**
 - cywydd llatai (negesydd serch) at ferch ddienw a oedd yn byw mewn tref gastellog ar lan y môr
 - cyfarch yr wylan a chanmol ei phrydferthwch
 - canmol trwy ddyfalu – pentyrru delweddau – cymariaethau a throsiadau er mwyn creu argraff weledol ac emosiynol gref o'r wylan. Dyfalu hefyd yn cyfleu rhwystredigaeth y carwr truenus sy'n ceisio'i orau i gyrraedd gwrthrych ei serch.
 - prydferthwch yr wylan yn symbol o harddwch y ferch
 - delweddau o wynder a gloywder – cynrychioli harddwch a phurdeb y ferch
 - cymeriad llythrennol e.e. "Dilwch/Darn"
 - geiriau cyfansawdd e.e. "cyweirglod", "fwynwas"
 - sangiad e.e. "fwynwas coeth" – sy'n enghraifft o Ddafydd yn canmol ei hun
 - gormodiaith – "...dywaid na byddaf/ ...fyw onis caf" gellid awgrymu bod hiwmor yn ormodiaith
 - cyfeiriadaeth at Eigr mam Arthur – merch o harddwch neilltuol
 - cyfres o orchmynion yn cyfarwyddo'r wylan yn ei gorchwyl e.e. "dos", "beiddia'i hannerch"
 - Disgwylir i'r ymgeiswyr gyfeirio at ddefnydd celfydd Dafydd ap Gwilym o'r gynghanedd.
 - Disgwylir iddynt ddadansoddi effaith y farddoniaeth synhwyrus.
 - Ni fydd disgwyl i ymgeiswyr nodi'n fecanyddol bod 7 sill ym mhob llinell o gynghanedd a bod y cywydd yn odli fesul cwpled yn acennog a diacen am yn ail.
 - Ni fydd ymadroddion tebyg i "Mae llawer o nodweddion arddull yn y gerdd." yn cael eu gwobrwyo.

Cwestiwn 2 (b)**(15)**

	AA2 – Ymateb i destun
12 - 15	• dadansoddi'n dreiddgar y nodweddion a'r technegau arddull gan ddewis a dethol y perthnasol a chyflwyno tystiolaeth • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus a chydlynol • defnyddio dyfyniadau'n effeithiol
10 - 11	• dadansoddi'n effeithiol y nodweddion a'r technegau arddull gan ddewis a dethol y perthnasol a chyflwyno tystiolaeth • datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus • defnyddio dyfyniadau addas a phwrpasol
8 - 9	• dadansoddi'n foddhaol y nodweddion a'r technegau arddull gan gyflwyno tystiolaeth • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau'n drefnus • defnyddio dyfyniadau addas
5 - 7	• trafod agweddau ar nodweddion a thechnegau arddull gan gyflwyno tystiolaeth • datblygu ac ehangu ar y prif syniadau • defnyddio dyfyniadau
3 - 4	• trafod agweddau ar nodweddion a thechnegau arddull wrth geisio'u dadansoddi • cyflwyno rhai syniadau • dyfynnu'n achlysurol
0 - 2	• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.

Asesir iaith ysgrifenedig wrth ateb cwestiwn gan ddefnyddio'r meini prawf canlynol ar gyfer 2 (a) a 2 (b). (15)

	AA3 – Defnyddio iaith ysgrifenedig
12 - 15	• mynegi syniadau a dadleuon cymhleth yn rymus, yn glir a chroyw • saernïo gwaith yn fwriadus er mwyn cyfleu cymhlethdod ac amlochredd y pwnc • arddangos cyfoeth o adnoddau iaith • meistrolaeth drylwyr ar ramadeg a chystrawen
10 - 11	• mynegi syniadau a dadleuon cymhleth yn glir a chroyw • saernïo gwaith yn ofalus er mwyn cyfleu cymhlethdod y pwnc • arddangos adnoddau iaith da • arddangos gafael sicr a chywir ar ramadeg a chystrawen
8 - 9	• mynegi syniadau a dadleuon lled gymhleth yn glir • cynllunio'r gwaith yn ofalus er mwyn cyfleu gwahanol agweddau ar y pwnc • arddangos amrywiaeth o adnoddau iaith • gafael gadarn ar ramadeg a chystrawen
5 - 7	• defnyddio iaith yn briodol i fynegi syniadau a dadleuon • dangos ymwybyddiaeth o drefn a dilyniant wrth gyflwyno gwaith • arddangos peth amrywiaeth o adnoddau iaith • arddangos gafael foddhaol ar ramadeg a chystrawen
3 - 4	• defnyddio iaith i fynegi syniadau a dadleuon uniongyrchol yn glir ac effeithiol • dangos peth ymwybyddiaeth o drefn wrth gyflwyno gwaith • defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas • arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen
0 - 2	• Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol yn unig.

Wrth ddyfarnu marciau AA3 sylwer bod angen ystyried y ddau bwynt bwled cyntaf yn ogystal â'r ddau bwynt bwled olaf.

Asesiad Synoptig

Caiff yr ymgeiswyr eu hasesu'n synoptig yng nghwestiwn 2 wrth iddynt ddatblygu ymhellach y sgiliau canlynol: gwerthfawrogi arddull a defnyddio iaith ysgrifenedig.

[40]

CYMRAEG: IAITH GYNTAF

UNED 6

GWERTHFAWROGI LLENYDDIAETH A'R GYMRAEG MEWN CYD-DESTUN

(Papur Ysgrifenedig)

CYNLLUN MARCIO

ADRAN A

1. Gwerthfawrogi Rhyddiaith – 40 marc

- Gwyn mewn sêl anifeiliaid gyda'r bwriad o ganfasio dros Ddatganoli.
- Dechrau chwilio am wynebau cyfarwydd a gweld Armon Morris yn pwyso dros giât un o'r corlannau. Tenant Cynr y Bwch, un o ffermydd stad Brogyntyn yn ymuno â'r ddau ac yn dechrau corddi'r dyfroedd a gofyn am daflen.
- Portread cynnil o'r tenant; ei osgo a'i ystum awgrymog yn cyfleu ei gymeriad. Defnyddio **ansoddeiriau** 'tywyll', 'sbeitlyd' i ddisgrifio'i lygaid.
- Tyndra rhwng y ddau yn arwain at wrthdaro ffyrnig. Caiff Gwyn ei fygwth a'i gyhuddo o fod yn 'Welsh Nash'. Nifer o **ddelweddau cynnil a berfau** yn rhoi cyfle i ddisgrifio gwedd ac osgo'r tenant yn fanwl, defnyddio gwahanol **ferfau, cyferbynnu** effeithiol, e.e. 'ei lygaid fel soseri ... Culhaodd y llygaid, ac ystumwyd y rhychau cras yn rhychau casineb.' **leithwedd** y ddau yn gwneud defnydd cwbl realisitig o regfeydd, e.e. 'diawl', gair Saesneg 'devolution'.
- Gwyn yn dysgu ei wers ac Armon Morris yn awgrymu wrtho i adael y sêl; tybiai nad oedd llawer o gefnogwyr Datganoli yn bresennol y diwrnod hwnnw. **Cynildeb** o ran y dweud.
- Gwyn yn dychwelyd ddiwedd y prynhawn i nôl ei enillion cyn gyrru adre. Ei gyfaill Armon Morris wedi gwneud yn siŵr ei fod wedi cael pris da am ei ŵyn.
- Ei ewythr Richard Lloyd yn ei gyfarch, yn holi am ei helyntion ond yn ddigon craff i synhwyro'i anniddigrwydd.
- Yr haul yn machlud a'r cysgodion yn ymledu. **Cynildeb awgrymog** o ran y dweud yn cyfleu anobaith Gwyn ynglyn â'r sefyllfa wleidyddol, e.e. '... fe ddechreuodd y cysgodion ymledu, a chynyddu. Sylwodd Richard Lloyd fel yr oedden nhw'n araf ddwysáu. Gwylodd eu tywyllwch yn dringo mynwes Gwyn at, ac am ei wddf a thros ei wyneb, ac i'w lygaid. A theimlodd drosto.'
- Richard Lloyd yn **athronyddu'n drosiadol** yng nghwmni Gwyn gan **ddelweddu'n effeithiol** drwy gyfeirio at gadernid y mynyddoedd a grym Natur sy'n anferthol fwy na dyn. **Cwestiwn arwyddocaol**, e.e. "Faint o ddydd a nos wyt ti'n meddwl mae'r rheina wedi'u gweld?"
- **Sgwrs fer** Richard Lloyd a Gwyn yn cyfleu perthynas a dealltwriaeth. **Cwestiwn olaf** Richard Lloyd yn cyfeirio at ein goroesiad ni fel cenedl.
- Owain ym marics Henffordd yn wynebu diwedd ei yrfa yn y fyddin. Awgrym cynnil fod rhywbeth o'i le.
- Penderfynu gwneud rhywbeth, gadael y gwersyll a rhedeg dros y Bannau. **Brawddeg crefftus yn cyflymu'r tempo** wrth iddo redeg gan ryddhau ei hun o'i rwystredigaeth.

- **Golygfa ddarluniadol gynnil:** cyrraedd nant a chael saib i feddwl. Edrych ar natur o'i gwmpas a dechrau **athronyddu** am wacter mawr y bydysawd a dinodedd dyn. Adlewyrchir ei gyflwr meddwl a cheir datganiad arwyddocaol: *'Ynghanol hynny i gyd roedd y byd yn fach, yn llai na brycheuyn lleiaf o lwch. Ac roedd dyn yn ddim. Ond nid y math o ddim yr oedd y dyn cyffredin, y dyn bach, yn y bydysawd dynol'*.
- Owain yn gweld aderyn bach streipiog du a gwyn yn glanio wrth ei ymyl. Teimlo hiraeth gan nad oedd wedi gweld aderyn cyffelyb ers gadael Blaencwm. Uniaethu â rhyddid yr aderyn gan wybod na fyddai'n ddiwedd y byd dychwelyd i Gwm Llawenog ond yn cyfleu'n glir mai'r fyddin oedd ei gartref er ei fod wedi'i ddiarddel. Cloi drwy gyfeirio at ei *'ddiarddel'*.
- Ceir cipolwg ar amgylchiadau dau frawd o Gwm Llawenog yn y **trydydd person**. Ceir **gwrthdaro** ar sawl lefel – gwrthdaro corfforol, gwrthdaro mewnol yn ogystal â'r rhwystrau sydd yn wynebu'r ddau; rhwystrau Owain o gael ei ddiarddel o'r fyddin a rhwystrau a oedd yn wynebu Gwyn fel Cymro.

Synoptig

Gellir cydio mewn nifer o themâu megis:

- **Cenedlaetholdeb Cymreig / Gwleidyddiaeth**
- **Byddin**
- **Natur ddynol**
- **Llwybrau bywyd gwahanol dau frawd**
- **Yr hyn yw dyn**
- **Gwrthdaro**

AA2	AA2 - ystod y marciau (20)	AA3	AA3 - ystod y marciau (20)
- crynhai ffeithiau cymhleth a pherthnasol, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n strwythuredig - arddangos dealltwriaeth gadarn a threiddgar o'r cysyniadau - dadansoddi a dehongli'n dreiddgar - datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus a chydlynol - cyflwyno tystiolaeth drwy gyfeirio at rannau penodol o'r testun a defnyddio dyfyniadau'n effeithiol - dadansoddi arddull a ffurf/mesur yn dreiddgar - defnyddio termau gwerthfawrogi llenyddiaeth yn ddeallus - croesgyfeirio'n ddeallus rhwng amrywiol destunau wrth ymdrin â gwahanol agweddau ar y thema/themâu a thechnegau arddull	16 - 20	- mynegi syniadau a dadleuon cymhleth yn rymus, yn glir a chroyw - rhoi sylw manwl i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull yn sensitif - saernïo'r gwaith yn fwiadus er mwyn cyfleu cymhlethdod ac amlochredd y pwnc - arddangos cyfoeth o adnoddau iaith - meistrolaeth drylwyr ar ramadeg a chystrawen	16 - 20
- crynhai ffeithiau perthnasol yn effeithiol, eu cymhwyso a'u cyflwyno'n gydlynol - arddangos dealltwriaeth sicr o'r cysyniadau - dadansoddi a dehongli'n dda - datblygu ac ehangu ar syniadau'n drefnus - cyfeirio at rannau perthnasol o'r testun a defnyddio dyfyniadau yn addas a phwrpasol - dadansoddi arddull a ffurf/mesur yn addas a phwrpasol - defnyddio termau gwerthfawrogi llenyddiaeth yn effeithiol - croesgyfeirio effeithiol rhwng amrywiol destunau wrth ymdrin â gwahanol agweddau ar y thema/themâu a thechnegau arddull	13 - 15	- mynegi syniadau a dadleuon cymhleth yn glir a chroyw - rhoi sylw manwl i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull - saernïo'r gwaith yn ofalus er mwyn cyfleu cymhlethdod y pwnc - arddangos adnoddau iaith da - arddangos gafael sicr a chywir ar ramadeg a chystrawen	13 - 15
- crynhai'r ffeithiau perthnasol yn effeithiol a'u cyflwyno'n gywir - arddangos dealltwriaeth dda o'r cysyniadau - dadansoddi ac ymresymu'n foddhaol - datblygu ac ehangu ar y prif syniadau'n drefnus - cyfeirio weithiau at rannau perthnasol o'r testun a defnyddio dyfyniadau addas - dadansoddi arddull a ffurf/mesur yn foddhaol - defnyddio termau gwerthfawrogi llenyddiaeth yn gyson - croesgyfeirio'n synhwyrol rhwng gwahanol destunau wrth ymdrin â gwahanol agweddau ar y thema/themâu a rhai technegau arddull	10 - 12	- mynegi syniadau a dadleuon lled gymhleth yn glir - rhoi sylw boddhaol i gywair, ffurf a chynulleidfa drwy amrywio'r arddull - cynllunio'r gwaith yn ofalus er mwyn cyfleu gwahanol agweddau ar y pwnc - arddangos amrywiaeth o adnoddau iaith - gafael gadarn ar ramadeg a chystrawen	10 - 12

	AA2 - ystod y marciau (20)		AA3 - ystod y marciau (20)
- crynhoi rhai ffeithiau perthnasol a'u cyflwyno'n gywir - arddangos dealltwriaeth foddhaol o'r cysyniadau - dadansoddi ac ymresymu'n lled foddhaol - datblygu ac ehangu ar y prif syniadau - defnyddio ambell gyfeiriad penodol at y testun a defnyddio rhai dyfyniadau addas - trafod agweddau ar arddull a ffurf/mesur - defnyddio rhai termau gwerthfawrogi llenyddiaeth - ychydig o groesgyfeirio rhwng gwahanol destunau wrth ymdrin â gwahanol agweddau ar y thema/themâu ac ambell dechneg arddull	7 - 9	- defnyddio iaith yn briodol i fynegi syniadau a dadleuon - dangos ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith - arddangos peth amrywiaeth o ran adnoddau iaith - arddangos gafael foddhaol ar ramadeg a chystawen	7 - 9
- cyflwyno rhai ffeithiau perthnasol - arddangos dealltwriaeth o ambell gysyniad - ymresymu a chyfeirio at rai elfennau penodol - datblygu ac ehangu ar rai syniadau - defnyddio ambell gyfeiriad penodol at y testun ac ambell ddyfyniad - trafod rhai agweddau ar arddull a ffurf/mesur - defnyddio ambell derm gwerthfawrogi llenyddiaeth - creu ambell gymhariaeth rhwng gwahanol destunau	4 - 6	- defnyddio iaith i fynegi syniadau a dadleuon uniongyrchol yn glir ac yn effeithiol - dangos peth ymwybyddiaeth o drefn, dilyniant a chywair wrth gyflwyno gwaith - defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas - arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystawen	4 - 6
Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.	0 - 3	Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.	0 - 3

***Wrth ddyfarnu marciau i AA3 sylwer bod angen ystyried y ddau/tri phwynt bwled cyntaf yn ogystal â'r ddau bwynt bwled olaf. Rhaid i'r marc iaith fod o fewn un band marcio (yn uwch neu'n is) i'r marc cynnwys.**

ADRAN B

2. Y Gymraeg mewn Cyd-destun

AA3 - ysgrifennu	AA3 - ystod marciau
- ysgrifennu'n gryno gan ddewis a dethol syniadau perthnasol a phriodol yn feistrolgar - saernïo'r gwaith yn fwrriadus gan sicrhau undod i'r gwaith - defnyddio'r cywair priodol yn hyderus i'r pwrpas / cynulleidfa - defnydd hyderus o hanfodion y ffurf - arddangos cyfoeth o adnoddau iaith - meistrolaeth drylwyr ar ramadeg a chystrawen	32 - 40
- ymdrech dda i ysgrifennu'n gryno gan ddangos gafael sicr ar ddewis a dethol syniadau perthnasol a phriodol - saernïo'r gwaith yn ofalus gan sicrhau undod i'r gwaith - defnyddio'r cywair yn briodol a chyson i'r pwrpas / cynulleidfa - defnydd priodol o hanfodion y ffurf - arddangos adnoddau iaith da - arddangos gafael sicr a chywir ar ramadeg a chystrawen	26 - 31
- ymdrechu i ysgrifennu'n gryno gan llwyddo i ddewis a dethol syniadau perthnasol yn eithaf da - cynllunio'r gwaith yn ofalus er mwyn ceisio sicrhau undod i'r gwaith - defnyddio cywair yn briodol ac addas ar y cyfan i'r pwrpas / cynulleidfa - defnydd priodol ar y cyfan o hanfodion y ffurf - arddangos amrywiaeth o adnoddau iaith - gafael gadarn ar ramadeg a chystrawen	20 - 25
- llwyddo i ddewis a dethol syniadau perthnasol ar y cyfan - cynllunio'r gwaith yn lled ofalus - rhoi peth sylw i gywair priodol ac addas i bwrpas / cynulleidfa - rhoi peth sylw i hanfodion y ffurf - arddangos peth amrywiaeth o adnoddau iaith - arddangos gafael foddhaol ar ramadeg a chystrawen	14 - 19
- ymdrechu i ddewis a dethol syniadau perthnasol - dangos ymwybyddiaeth o drefn a dilyniant wrth gyflwyno'r gwaith - dangos ymwybyddiaeth o gywair addas i bwrpas / cynulleidfa - dangos ymwybyddiaeth o hanfodion y ffurf - defnyddio ystod o eirfa a phatrymau addas - arddangos gafael resymol ar ramadeg a chystrawen	8 - 13
Mae'r ymgeiswyr hyn yn llwyddo i ddangos rhai o nodweddion cadarnhaol ar adegau yn unig.	0 - 7